

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Sanja Gojkovic

Integritet vägd mot allmänna intressen

– En kritisk diskussion om personlig integritet vid användandet av
hemliga tvångsmedel

LAGM01 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet
30 högskolepoäng

Handledare: Bengt Lundell

Termin för examen: HT 2015

Innehåll

Summary	1
Sammanfattning	2
Förord	3
Förkortningar och förklaringar	4
1 Inledning	5
1.1 Bakgrund	5
1.2 Frågeställningar	6
1.3 Syfte	6
1.4 Material	6
1.5 Metod	7
1.6 Teori och perspektiv	7
1.7 Avgränsningar	8
1.8 Begrepp	8
1.9 Disposition	9
2 Personlig integritet i en teoretisk kontext	11
2.1 Historisk bakgrund	11
2.2 Samtida tolkningar av begreppet	11
2.3 Filosofiska perspektiv på begreppet	12
2.3.1 <i>Ett pliktetiskt perspektiv – autonomi som skyddsgrund för privatlivet?</i>	12
2.3.2 <i>Utilitaristism och integritet</i>	13
2.4 Sammanfattning	14
3 Integritet i den konstitutionella rätten	15
3.1 Inledning	15
3.2 Personlig integritet i regeringsformen	16
3.3 Europakonventionen och rätten till privatliv	16
3.3.1 <i>Inledning</i>	16
3.3.2 <i>Rätten till skydd för privatlivet</i>	17
3.4 EU och rätten till privatliv	18
3.5 Sammanfattning	19
4 Principer som rättesnöre vid begränsning av grundläggande fri- och rättigheter	20
4.1 Inledning	20
4.2 Makt och maktutövning	20

4.2.1 Statens våldsmonopol	21
4.3 Rättigheternas omfattning	22
4.4 Objektivitets- och likhetsprincipen	22
4.5 Legalitetsprincipen	23
4.6 Ändamåls- och behovsprincipen	23
4.7 Proportionalitetsprincipen	24
4.7.1 Inledning	24
4.7.2 När proportionalitet överskrids	25
4.7.3 Nödvändiga demokratiska intressen som grund för rättighetsbegränsning	25
4.8 Sammanfattning	27
5 Processrättsliga åtgärder innan ett brott är begånget	28
5.1 Inledning	28
5.2 Grundläggande straffrättsliga värden	28
5.3 Rättspolitiska övervägningar för hemliga tvångsmedel	29
5.4 Förutsättningar för att vidta vissa förebyggande åtgärder	29
5.5 Definitioner av hemliga tvångsmedel	31
5.5.1 Hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation	31
5.5.2 Hemlig övervakning av elektronisk kommunikation	31
5.5.3 Hemlig kameraövervakning	32
5.6 Sammanfattning	32
6 Insyn för den enskilde vägd mot allmänna intressen	33
6.1 Offentlighetsprincipen	33
6.2 Insyn som förutsättning för rättssäkerhet	35
6.3 Underrättelseskyldighet för Säkerhetspolisen	35
6.3.1 SÄPO:s verksamhetsområde	35
6.3.2 Underrättelseskyldighet som undantag	36
6.4 Undantag från insyn vid brottsförebyggande åtgärder	37
6.4.1 Utrikessekretess som skyddsintresse	38
6.4.2 Brottsförebyggande åtgärder som skyddsintresse	39
6.4.3 Skydd för den enskilde och dennes närstående	41
6.5 Säkerhetsventil genom säkerhets- och integritetsskyddsnämnden?	41
6.6 Sammanfattning	42
7 Integritet och allmän ordning – sammanfattande diskussion	44
Käll- och litteraturförteckning	49
Rättsfallsförteckning	55

Summary

This essay investigates the meaning of integrity in a constitutional context. Personal integrity, or the right to a private life, can be restricted in relation to other constitutional interest, such as public order. The focus of the thesis is when the police or secret service use secret surveillance when an individual displays a prominent risk to undertake a criminal conduct.

What constitutes personal integrity? In this text, personal integrity is defined in philosophical and legal context. There is no distinct definition of what constitutes personal integrity. The term needs to be defined within the context where it's being used. The term, here, is used in the context of the Swedish prevention act. The act constitutes under what measures secret surveillance is to be used when an individual is at risk at committing a crime. Therefore, the definition that is used here contains several factors, such as private life, infringement on an individual's personality, values, dreams etc.

The crimes all have common characteristics in the sense that they all oppose a threat to the society or democratic values in general. Integrity can be restricted when other constitutional interests are at risk, such as public order. Also, constitutional principles needs to be considered in relation to such a restriction. Legality and proportionality must precede the trial, in order to prevent arbitrariness and excessive use of state power.

The study also concerns the question of transparency for the individual when he or she is being supervised by state authorities. It is rare that an individual can attain full access to information that concerns him or her, because of specific interests protected by the Swedish Public and Secrecy act.

Ultimately, an overview of the thesis questions describes several aspects of integrity. One is privacy infringement, meaning that the individual cannot access information about him- or herself. From a theoretical point a view, it can be seen as the individual is risking to lose his or her autonomy. Is the restriction of power sufficient in order to protect the individual from intrusions of his or hers private life? Hereby, it is discussed whether this order is desirable in a society, especially in relation to how it can affect the individual. The balancing of personal integrity and public order as different constitutional interests is discussed in the last section of the essay.

Sammanfattning

I denna uppsats utreds vad personlig integritet i ideell mening innebär och hur integritet kan inskränkas utifrån konstitutionella intressen. Även hur personlig integritet förhåller sig när polis eller SÄPO använder hemliga tvångsmedel mot en individ utreds. Sammanfattningsvis diskuteras dessa frågor utifrån ett teoretiskt perspektiv.

Vad är personlig integritet? I denna text definieras personlig integritet utifrån dels juridiska definitioner och dels filosofiska definitioner. Någon entydig definition existerar inte, utan begreppets betydelse får ofta bestämmas utifrån kontexten det behandlas i. Här behandlas begreppet utifrån förebyggandelagens bestämmelser om hemliga tvångsåtgärder.

Den enskilde kan få sin integritet begränsad om den visar påtaglig risk att begå ett allvarligt brott. Brotten har karaktären av att utgöra ett hot mot allmän ordning, vilket är det intresse som den personliga integriteten vägs mot. I sammanhanget måste dock en rad konstitutionella principer beaktas. Principerna, så som legalitetsprincipen och proportionalitetsprinciper har till syfte att begränsa godtycklig maktutövning mot den enskilde, vilket är ytterligare en konstitutionell fråga som diskuteras.

I studien har möjligheterna till insyn inkluderats, vilket ställer integritetsfrågan på sin spets. Den enskilde som har blivit utsatt för hemliga tvångsmedel har som huvudregel väldigt liten möjlighet till att ta del av uppgifter som har förekommit i ärendet. Detta eftersom ärendet ofta är av känslig natur och kan riskera intressen som utrikessekretess, allmän ordning, brottsutredningar eller att uppgifterna kan vara till men för den enskildes eller dennes närståendes personliga integritet.

Vid en samlad överblick av frågeställningarna, går det att se att integritet berörs i flera aspekter. Långtgående integritetskränkningar innebär i stort att den enskilde inte kan disponera över information som rör den själv och att dennes autonomi begränsas vid en sådan ordning. Sett ur en teoretisk synvinkel, går det att diskutera huruvida maktbegränsningar som finns på ett konstitutionellt plan är tillräckliga och om en sådan ordning som föreligger i dagsläget är önskvärd sett till vad det innebär för den enskilde. Avslutningsvis diskuteras förhållningssättet mellan personlig integritet, som ett grundlagsfäst intresse, och den allmänna ordningen.

Förord

Tack till Bengt Lundell, min handledare som har varit ett stöd under skrivningsprocessen.

Tack även till Elin Ulfhammer som korrekturläste min uppsats och lämnade värdefulla kommentarer.

Förkortningar och förklaringar

BrB	Brottsbalk (1962:700)
EKMR	Europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna
Förebyggandelag	Lag (2007:979) om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott
FEUF	Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (funktionsfördraget)
Hen	Könsneutralt pronomen, ersätter han/hon
Hens	Könsneutralt possessivt pronomen, ersätter hans/hennes
Henom	Könsneutralt personligt pronomen, ersätter honom/henne
LuL	Lag (1964:167) om unga lagöverträdare
LPT	Lag (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård
OSL	Offentlighets- och sekretesslag (2009:400)
Polisdatlag	Polisdatlag (2010:361)
Polislag	Polislag (1984:387)
Prop.	Proposition
PuL	Personuppgiftslag (1998:204)
RB	Rättegångsbalk (1942:740)
RF	Regeringsform (1974:152)
SIN	Säkerhets- och integritetsskyddsnämnden
SOU	Statlig offentlig utredning
Stadgan	Stadgan om de grundläggande rättigheterna (EU-stadgan)
SÄPO	Säkerhetspolisen
TF	Tryckfrihetsförordning (1949:105)

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Med anledning av det nyligen inträffade terrordådet i Paris,¹ har det bland annat i Sverige, återigen, väckts en rättspolitisk diskussion om övervakning av individer ska möjliggöras i större utsträckning än i dagsläget.² Under hösten 2015 har det förts en offentlig debatt, där öppenhet och säkerhet ställs mot varandra som motstående intressen.³

Kristoffer Gunnartz skriver,

*”Hur mycket är vårt privatliv värt? Har gemene man någon känsla för vad personlig integritet egentligen innebär? (...) Har integriteten spelat ut sin roll, innan folk lärt sig förstå vad som händer när vi berövas den?”*⁴

Detta citat belyser det problem som analyseras här, vad som händer när personlig integritet åsidosätts. Vad innebär statlig övervakning mot den enskilde? Vad innebär integritet i ett konstitutionellt sammanhang och hur kan en begränsning av densamma påverka hur den enskilde förhåller sig till staten?

Integritet och rätten till privatliv, finns reglerad i den svenska grundlagen respektive, EKMR. Detta innebär att personlig integritet är ett intresse som det allmänna måste förhålla sig till, i bland annat brottsbekämpande verksamhet. Frågan är även aktuell med tanke på vissa uttalanden från regeringshåll rörande ökade möjligheter till övervakning.⁵

¹ Johanna Eklundh, m. fl., SVT-nyheter, Tidslinje: Terrordåden i Paris, <http://www.svt.se/nyheter/utrikes/lista-har-intraffade-blodiga-daden-i-paris>, hämtad 2015-11-23. Publicerad 2015-11-20.

² Niklas Forsberg och Emelie Smedslund, SVT-nyheter, *Terrorism bekämpas inte med öppenhet*, <http://www.svt.se/nyheter/inrikes/inte-med-oppnhet-som-terrorism-bekampas>, hämtad 2015-11-23. Publicerad 2015-11-15.

³ Anders Holmberg och Maria Holmin, SVT-nyheter, SÄPO-chefen om läget: Det är otroligt allvarligt, <http://www.svt.se/nyheter/inrikes/sapo-chefen-vi-har-aldrig-haft-ett-sadant-har-tryck>, hämtad 2015-11-23. Publicerad 2015-11-15.

⁴ Gunnartz, Välkommen till övervakningssamhället, s. 75.

⁵ Regeringens hemsida, <http://www.regeringen.se/artiklar/2015/11/flu-insatser-for-att-motverka-terrorism/>, hämtad 2015-11-23. Publicerad 2015-11-19. Frågan har aktualiserats i samband med den enligt SÄPO förhöjda terrorrisk (nivå 4) i landet.

1.2 Frågeställningar

Den första, andra och tredje frågeställningen är av deskriptiv art och besvaras löpande, medan den fjärde frågeställningen är ett normativt helhetsgrepp på problematiken och diskuteras i det avslutande avsnittet.

1. *Vad innebär personlig integritet?*
2. *Hur begränsas rätten till personlig integritet i förhållande till andra konstitutionella intressen såsom allmän ordning?*
3. *Hur tar sig ovan nämnda intresseavvägning i uttryck vid beivrande och förebyggande av brott och vilka sekretessbestämmelser kan inverka på insynen i brottsförebyggande ärenden?*
4. *Hur kan ovan nämnda förhållande, avseende integritetskränkningen, kritiseras med ledning av olika teorier?*

1.3 Syfte

Syftet med denna uppsats är att utreda hur personlig integritet som konstitutionellt intresse förhåller sig till andra allmänna intressen, såsom allmän ordning. Utredningen redogör för olika typer av intressen som är aktuella vid en prövning när polisen eller SÄPO vidtar hemliga tvångsmedel mot en enskild. Den enskildes insyn i det egna ärendet är ytterligare en fråga som analyseras, då insyn är en aspekt av integritetsfrågan.

Uppsatsen spänner över flera rättsområden. Den konstitutionella rätten och fri- och rättighetsaspekten är det tydligaste temat där själva begreppet integritet behandlas. Därefter är straffprocessrättens behandling av frågan ett annat tema som syftar till att utreda hur integritet förhåller sig till allmän ordning i lagen (2007:979) om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott⁶ och Rättegångsbalken (1942:740) (RB).

1.4 Material

För att utreda dessa frågeställningar har jag använt mig utav rättskällor som lag, förarbeten, doktrin samt praxis. En mer utförlig förklaring till hur val av material gjorts, återfinns i avsnittet *Metod*.

Jag har även valt att använda mig av material som faller utanför de klassiska juridiska rättskällorna. En viss del av materialet är litteratur som ger en teoretisk grund till vad maktbegränsning är och hur integritet kan tolkas.

⁶ Hädanefter benämnd som förebyggandelagen, min förkortning.

Detta har till syfte att behandla problematiken utifrån ett annat perspektiv än ett strikt juridiskt.

1.5 Metod

Till den del av uppsatsen som avser den rättsliga utredningen har jag använt mig av rättsdogmatisk metod. En utgångspunkt är att rättsdogmatiken har en abstrakt och allmän uppgift att fastställa generella regler som är tillämpliga i specifika juridiska spörsmål och att den kan förklara det juridiska spörsmålet i sig. Den kan utöver detta klargöra relevansen för en juridisk fråga – det vill säga, den konkreta tillämpningen av den allmänna regeln.⁷ Jag har utrett förhållandet mellan förebyggandelagen, RB och Offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) (OSL) och redogjort för den gällande rätten utifrån dessa lagar för att besvara frågeställningarna.

Förutom att rättsdogmatiken handlar om att utreda och analysera en specifik regels tillämpning handlar den även om att systematisera rättskällor inom det relevanta rättsområdet. Den klassiska rangordningen där lag, förarbeten, praxis och doktrin analyseras kan variera, beroende på inom vilket rättsområde som problemet hör till.⁸ Jag har i denna utredning försökt, så långt det har gått, att studera och systematisera de primära rättskällorna i normhierarkin. Artiklar och lagkommentarer har jag använt i den mån det inte har funnits information att tillgå i andra källor.

Sammanfattningsvis kan undersökningen beskrivas som att den är inspirerad av den rättsdogmatiska metoden, med avseende hur undersökningen har förhållit sig till rättskällorna. Frågeställningarna är dock teoretiskt vinklande och därmed kan det inte talas om en renodlad rättsdogmatisk metod. Istället är det en metod med rättsdogmatiska inslag, i den del uppsatsen behandlar de strikt juridiska spörsmålen. Sandgren diskuterar nyttan av att ha inslag som exempelvis empiriskt material i syfte att bredda en undersökning för att göra den relevant ur ett samhällligt perspektiv. Detta tankesätt har även föregått uppsatsförfattandet, då det motsvarar uppsatsens syfte och frågeställningar.

1.6 Teori och perspektiv

Jag har valt ett teoretiskt angreppssätt på frågeställningarna, i syfte att öka förståelsen för de rättsliga frågorna och hur de förhåller sig i en samhälllig kontext.⁹ Uppsatsens syfte är inte enbart att återge lagtext och därmed fyller

⁷ Korling och Zamboni, (red.), Kleineman, Jan, 2013, s. 29.

⁸ Korling och Zamboni, (red.), Kleineman, Jan, 2013, s. 30.

⁹ Sandgren, *Om empiri och rättsvetenskap*, s. 737ff.

teorin och perspektivet en funktion i uppsatsen. Detta kan jämföras med normativ analys/teori om juridisk argumentation.¹⁰

I uppsatsen lyfts olika perspektiv som behandlar vad personlig integritet innebär. Syftet med att redogöra för filosofiska aspekter av begreppet integritet är för att kunna definiera begreppet så att passar in i uppsatsens sammanhang. Maktutövningsteorier är grundläggande för förståelse av vad som utgör ett legitimt statligt tvång och hur maktingrepp gentemot den enskilde motiveras utifrån olika intressen. Dessa redogörs för löpande i uppsatsens *avsnitt 3* och *4* och återkopplas i det avslutande diskussionskapitlet.

1.7 Avgränsningar

Jag har valt att inte beakta vissa typer av integritetsintrång eller privata sfärer och likaså inte heller *alla* typer av allmänna intressen. Inledningsvis i *avsnitt 2-3* har jag lagt fram flera tolkningar av begreppet för att visa på dess bredd. Studiens rättsdogmatiska fokus handlar om personlig integritet i ideell mening vid användandet av hemliga tvångsmedel. Vidare framgår avgränsningarna av den fortsatta dispositionen. I övrigt använder jag mig även av fotnoter för att påvisa avgränsningar i förhållande till huvudtexten, främst för att ge läsaren en fingervisning var den kan läsa vidare om det som behandlas i huvudtexten.

Jag har hållit mig till att studera hur rättighetsbegränsningar kan se ut mot svenska medborgare. Därmed har jag inte haft för avsikt att beröra frågan om hur långtgående en rättighetsbegränsning kan yttra sig i fråga om utländska medborgare. Jag har inte beaktat de ändringar som regeringen har föreslagit under november och december 2015. Dessa inkom för sent under uppsatsförfattandet.

1.8 Begrepp

Ett begrepp som är återkommande och som uppsatsens frågeställning grundar sig på är *integritet*.

I denna uppsats argumenterar jag för att rätten till personlig integritet är en viktig grundbult för de medborgerliga rättigheterna då de ger människor möjligheten att fatta självständiga och fria beslut. Integritet är en frihet vars innebörd kan vara svår att konkretisera. Jag har valt att använda mig av den juridiska definitionen personlig integritet i ideell mening. Definitionen går att utläsa i 2 kap. 6 § RF och artikel 8 EKMR. Uppsatsens frågeställningar tar sikte på när en individ påvisar påtaglig risk för att begå ett brott. Hur

¹⁰ Korling och Zamboni, (red.), Spaak, Torben, 2013, s. 59.

detta hanteras inom ramen för den svenska rättsordningen regleras i förebyggandelagen. Definitionen som jag har valt passar uppsatsen bäst då förebyggandelagens åtgärder främst utgör ett *psykiskt* ingripande mot individen. Det psykiska intrånget i den privata sfären är vad som klassas som en kränkning av personlig integritet i ideell mening.

Ett exempel på hur begreppet tidigare har behandlats finns i Mattssons avhandling, *Barnet och rättsprocessen*. Mattsson menar att begreppets innebörd och definition begränsas av den situation som reglerna avser att behandla, vilket således innebär att begreppet måste smalnas av för att passa in i det diskuterade sammanhanget.¹¹ Jag har följt detta exempel och därmed valt att inrikta mig på hur förebyggandelagen behandlar frågan.

1.9 Disposition

Uppsatsens avsnittsindelning, bortsett från inledningsavsnittet, ser ut som följer,

- Personlig integritet i en teoretisk kontext
 - Historisk bakgrund till integritet som grundlagsstadgat intresse, samt olika perspektiv på begreppet redogörs för i detta avsnitt.
- Integritetsbegreppet i den konstitutionella rätten
 - Här följer en redogörelse för hur begreppet uttrycks i rättsordningen på en konstitutionell nivå.
- Principer som rättesnöre vid begränsning av grundläggande fri- och rättigheter.
 - Här förs en diskussion hur grundläggande fri- och rättigheter kan begränsas och hur det allmänna, inom ramen för det svenska statskicket, legitimerar tvång mot den enskilde.
- Processuella förutsättningar innan ett brott är ett begånget.
 - Här behandlas hur polis eller SÄPO kan använda sig av hemliga tvångsmedel innan ett brott är begånget. Även vilka brott det gäller, samt de rättspolitiska övervägningarna till förebyggandelagen behandlas här.
- Insyn för den enskilde vägd mot allmänna intressen
 - I detta avsnitt diskuteras den enskildes möjligheter att ta del av uppgifter som rör den själv, när den har blivit utsatt för hemliga tvångsmedel i enlighet med förebyggandelagen. Denna diskussion kopplas ihop med frågan om integritetsintrånget.
- Integritet vägt mot allmän ordning – sammanfattande diskussion

¹¹ Mattsson, 2002, s. 120.

- Detta är det sammanfattande avsnittet där ett helhetsperspektiv på problematiken presenteras.

2 Personlig integritet i en teoretisk kontext

2.1 Historisk bakgrund

Historiskt sett har integritet existerat i en annan form, ”fridskränkningar”. Redan på medeltiden fanns ett betraktelsesätt att fridsbrott var allvarliga rättskränkningar och de hade av den anledningen högt straffvärde. Sexuella kränkningar ansågs vara exempel på intrång i andra människors privata sfärer, likaså verbala ärekränkningar av den ”frie mannen”. Tidigt fanns även ett synsätt på hur den enskilde skulle vara skyddad mot kränkningar från överheten.¹²

Först under upplysningstiden började idéer kring integritet ta form. Individens självständighet och frihet blev viktiga politiska utgångspunkter.¹³ Under industrialismen och urbaniseringen började rätten till privatliv bli ett grundläggande frihetsvärde, bland annat kan Brandeis och Warren i Harvard Law Review från 1890 nämnas.¹⁴ Warren och Brandeis artikel om societetspress (skvallerpress) och privatliv påbörjade en ny era i bl.a. den amerikanska rättsordningen vad gällde synen på integritet.¹⁵ Helmius menar att det kan ha haft att göra med att tekniska genombrott påskyndade olika kommunikationskanaler och en tydlig idébildning kring denna fråga började växa fram i och med den tekniska utvecklingen.¹⁶

Integritetsbegreppet har i ett samtida sammanhang fått en betydelse som ska återspegla en humanistisk människosyn, vilket kan utläsas i 1 kap. 2 § RF. Paragrafen lyfter fram människans frihet och värdighet och ger uttryck för en målsättning i den offentliga maktutövningen. Integritet är inbegripet i detta stadgande. Denna målsättning är inkorporerad inom flera rättsområden, straffrätten, förvaltningsrätten¹⁷, arbetsrätten och inte minst sett till senare rättsutveckling gällande datahanterings- och registerfrågor.¹⁸

2.2 Samtida tolkningar av begreppet

Mattson har författat avhandlingen *Barnet och rättsprocessen*, vilken behandlar integritet i en socialrättslig kontext. Där har Mattsson funnit att integritet kan beskrivas som rätten för den enskilde att själv få bestämma om vilken information som får lämnas till andra (om denne), respektive

¹² SOU 1987:74, s. 43ff.

¹³ SOU 1987:74, s. 43ff.

¹⁴ Warren och Brandeis, *The right to privacy*, Harvard Law Review publicerad 15 dec 1890. Se länk i källförteckningen. I denna artikel kritiseras pressen för dess intrång i den privata sfären hos individer. Författarna menar att även om skvaller är småaktigt kan det få större konsekvenser, vilket utgångspunkten i texten i helhet.

¹⁵ SOU 1984:74, s. 45.

¹⁶ Helmius, 2000, s. 98.

¹⁷ Även inom sjukvårds eller medicinrätten.

¹⁸ Mattsson, a.a. s. 143f.

vilken information hen själv vill ta emot om sig själv. Även den enskildes åsikter, önsknings och värderingar kan inkluderas i begreppet.¹⁹

I *Polisens rättsliga befogenheter vid spaning*, betonar Helmius att uppfattningen kring integritet kan variera mellan olika kulturer. Emellertid kan det antas att det finns gemensamma kärnvärden inom alla samhällen vad som tillhör den privata respektive den offentliga sfären. Helmius betonar också skillnaden mellan två typer av integritetskränkningar, *avslöjanden* och *intrång*.²⁰ I och med att Helmius skriver om spaningsförfarande, placerar hon begreppet i en kontext där hon diskuterar *intrång* i privata sfärer som integritetskränkningar. I sin analys av begreppet har hon även lyft fram integritet som en människas familje- och privatliv och hennes intima, spirituella liv (*droit á l'intimité*).²¹ En människa kan åtnjuta frid och vara för sig själv när hen, på sina egna villkor, vill göra sin personlighet åtkomlig för allmänheten.²²

Ett annat perspektiv att betrakta begreppet utifrån är att integritet och privatliv är en ”hemlig sfär”. Enligt Carbonnier är det fråga om moralisk frihet, en individ har rätten att utesluta andra från sitt liv, åtnjuta respekt för den egna personligheten och att få bli lämnad ifred.²³ Av de samlade refererat som Helmius lyfter fram, är slutsatsen att individens integritet mynnar ut i att individen själv ska få välja tillfälle och under vilka förhållanden som hen vill dela med sig av sina hemligheter med andra. Hur omfattande dessa avslöjanden ska vara, har individen själv att besluta om. Konkret formulerat ska individen själv få välja om den vill dela med sig av brev, dokument, handlingar, tankar eller ord.²⁴

2.3 Filosofiska perspektiv på begreppet

2.3.1 Ett pliktetiskt perspektiv – autonomi som skyddsgrund för privatlivet?

Ett moralfilosofiskt perspektiv på integritetsfrågan presenteras i Tännsjös *Privatliv*. Här lyfts bland annat begreppet autonomi, mer specifikt hur privatlivets skydd även är ett skydd för vår autonomi som människor. Autonomibegreppet är bekant från bland annat straffrätten, men även förekommande som perspektiv inom andra rättsområden, exempelvis

¹⁹ Mattsson, a.a. s. 159.

²⁰ Jfr prop. 2006/07:31, s. 61.

²¹ Helmius refererar till en rad franska författare som har diskuterat begreppet, bl.a. Jean Carbonnier, *Droit Civil 1965 I* och Lucien Martin, *Le secret de la vie privée*, 1959. Jag har inte funnit svenska översättningar av denna litteratur. Robertson, som Helmius refererar till har gjort en engelsk tolkning av dessa texter, dock har detta exemplar visat sig svårtillgängligt, varför jag valt att referera till Helmius bearbetning av Robertsons tolkning.

²² Helmius, a.a. s. 100.

²³ Helmius, a.a. s. 100.

²⁴ Helmius, a.a. s. 100.

socialrätten.²⁵ Att en individ är autonom innebär att hen kan handla i insikt om att hens val kan få olika utfall. För att ha insikt om eventuella konsekvenser, måste individen ha tillgång till information. Utifrån denna insikt, kan individen göra en riskbedömning för konsekvenserna av sitt handlande och därmed göra ett självständigt, informerat val.²⁶

Tännsjö menar att det blir svårt att dra gränsen för *var* människan är fri att fatta egna beslut, varför autonomin kan vara hotad om individen inte kan fatta självständiga, rationella beslut. Tännsjö menar att om individen känner till att hen blir övervakad, kanske hen inte agerar på så sätt som hen annars hade gjort. Även Eek diskuterar individens frihet att handla och hur detta handlande kan begränsas genom samhällets våld eller tvång mot denna. Det fria valet att avstå från en handling kan enligt Eek betraktas som ett tvång som indirekt framkommer av lagens ramar. Det går således inte tala om en renodlad handlingsfrihet, enligt Eek.²⁷

Vikten av att få tänka fritt, förbjudet och skamligt är enligt Tännsjö nödvändigt då det bevarar vår autonomi. Att leva i ett sammanhang där individen inte får tänka fritt stryker möjligheten att handla utifrån sin egen vilja.²⁸ Tännsjö betonar att detta resonemang emanerar från ett moral- eller pliktetiskt perspektiv och därmed uppvärderar han autonomin till att ha ett egenvärde. Denna tes stödjer han på bland annat Immanuel Kants moralfilosofiska syn på autonomi som överordnat grundbult i moralfilosofin.²⁹ Tännsjö menar således att autonomi och tankefrihet ska vägas in i integritetsbegreppet för att förstå det på ett djupare plan.

2.3.2 Utilitarism och integritet

Utilitarismens kärna bygger på tesen att varje människa bör agera på sådant sätt att det ger så goda konsekvenser till så många som möjligt. *Största möjliga lycka åt största möjliga antal individer*, är en grundsats som sammanfattar utilitarismens syfte som etisk handlingsgrund.³⁰ Detta är en utilitaristisk maxim som bekräftas i bland annat Benthams *A fragment on Government*.³¹

²⁵ Se diskussion kring Mattsons begreppsanalys, *avsnitt 3.2*.

²⁶ Tännsjö, 2010, s. 65f.

²⁷ Eek, 1942, s. 249.

²⁸ Tännsjö, a.a. s. 71.

²⁹ Tännsjö, a.a s. 76. Autonomin kan således förstås utifrån Kants kategoriska imperativ. Våra autonoma beslut och handlingen kan enbart företas då individen själv kan tänka sig att upphöja detta beslut eller handlande till en universell lag.

³⁰ Bix, 2012, s. 126.

³¹ Bentham and legal theory, s. 10f. Även *An introduction to the principles of Morals and legislation* är intressant, där Bentham bryter ner utilitarismen till dess beståndsdelar och studerar både de psykologiska och etiska element som bygger upp "lyckomaximeringsmaximen".

Tännsjö diskuterar privatlivet som en rättighetsfråga. Privatlivet ska betraktas som en rättighet eftersom det är en nödvändighet för medborgarnas välbefinnande. Här menar Tännsjö att det är svårt att få ett helhetsgrepp hur ”mycket” privatliv individer är beroende av eftersom alla människor har olika uppfattningar om var gränsen går mellan vad som är privat respektive offentligt.³²

Ett par utilitaristiska argument som anförs, är att en begränsning av människans friheter aldrig går att legitimera utifrån tanken att det skulle vara för hans eget bästa. Utgångspunkten är att varje individ har så mycket frihet som det går, tills dess att den kränker någon annans frihet. Handlingar som kan skada andra måste kontrolleras, exempelvis genom statsmaktens ingripande.³³ Tännsjö menar att denna kontroll är, så till vida den inte dras till sin yttersta spets, god då det skapar en öppenhet i samhället. Individen skyddas genom att samhället är transparent. Därmed föreligger en mindre risk att individen skadas inom hemmets fyra väggar.³⁴ Slutsatsen blir att övervakning potentiellt kan ge brottsförebyggande verkan, enligt Tännsjö.

2.4 Sammanfattning

Integritetsbegreppet har psykiska och mentala aspekter som lyfts fram av utvalda författare. Drömmar, önskningar, tankar, individens personlighet, åsikter, självständighet i beslutsfattande m.m. räknas till begreppet. Även informationstillgång som en förutsättning för autonomi är en del av begreppets betydelse. Tillsammans bygger dessa aspekter upp det som kan rymmas inom den privata sfären och därmed även privatlivet. Här har både privatliv och personlig integritet använts som begrepp. Privatlivet omfattas av den personliga integriteten enligt min tolkning. Privatlivet är enligt Carbonnier, en ”hemlig sfär” som individen själv kan välja om den vill visa upp för andra människor. I den hemliga sfären inkluderas familjelivet, spirituella tankar, att få vara i fred, när och om individen vill dela med sig av brev, dokument och handlingar, m.m.

Samtycke, självständighet och autonomi är genomgående teman som berör integritetsbegreppet. Integriteten är något som individen själv ska kunna disponera över. Detta stämmer även väl in på den juridiska definitionen av personlig integritet i ideell mening i 2 kap. 6 § RF, vilket behandlas i *avsnitt 3*.

³² Tännsjö, a.a. s. 81f.

³³ J. S Mill, (1960[1910]), s. 114.

³⁴ Tännsjö, a.a. s. 81ff.

3. Integritetsbegreppet i den konstitutionella rätten

3.1 Inledning

Ordet integritet kommer från latinets *inte'gritas* som betyder *orörd, hel, fullständig* eller *hederlig*. I Nationalencyklopedin definieras ordet som rätten till att få sin egna personliga egenart och privata sfär respekterad och att inte utsättas för störande ingrepp. Ordet kan användas för att beskriva att ”man är sin egen person” eller att en individs integritet kan betyda att man ska kunna motstå yttre påtryckningar.³⁵

Integritetsbegreppet i regeringsformen kan delas upp i följande kategorier: materiell integritet (egendomsskydd), rumslig integritet (hemfriden), kroppslig integritet (skydd för liv och hälsa, samt ingrepp mot kroppen) och personlig integritet (skydd för privatlivet och rörelsefriheten och/eller skydd för privatlivet och personligheten inklusive den privata ekonomin).³⁶ Var och en av dessa kategorier syftar till att skydda olika typer av privata sfärer. Detta finns reglerat i 2 kap. 6 § RF, första och andra stycket samt 2 kap. 8 § och 2 kap. 15 § RF.

En kategorisering av integritet behöver inte enbart göras utifrån privata sfärer. I proposition 2006/07:31, *En anpassad försvarsunderrättelseverksamhet*, förklaras personlig integritet utifrån *kränkningar* istället:

- Intrång i någons privata sfär, i fysisk eller annan mening.
- Insamlade av uppgifter om personliga förhållanden.
- Offentliggörande eller annan användning av uppgifter om en persons privata förhållanden.³⁷

Konkreta exempel på hur dessa intrång skulle kunna yttra sig är t.ex. skuggning, olovlig ljudupptagning, fotografering, brytande av brevhemlighet eller publicering av känsliga privata uppgifter, för att nämna några.³⁸

Förhållningssättet till personlig integritet diskuteras i nämnda 2006 års proposition. Kortfattat beskrivs en kränkning av den personliga integriteten i termer av att en fredad sfär eller zon kränks. Utgångspunkten är att varje medborgares integritet ska vara skyddad enligt grundlag, dock betonas det att det kan finnas anledningar att agera inskränkande gentemot den enskilde,

³⁵ Jan Otto-Ottosson, *Integritet*, Nationalencyklopedin.

³⁶ SOU 2015:31 s. 51.

³⁷ Prop. 2006/07:31, s. 61.

³⁸ Prop. 2006/07:31, s. 61.

eftersom individen konstant befinner sig i en kontext i förhållande till andra människor. Individens sfär kan inte skyddas till varje pris, exempelvis i de fall individen på något vis inte betar sig i enlighet med samhällets normer och värderingar. Vid ett sådant scenario, där andra människors trygghet och säkerhet är hotade på grund av en enskild, kan inte dennes integritet skyddas av grundlagen mer än vad som är lämpligt i förhållande till andra intressen.³⁹

3.2 Personlig integritet i regeringsformen

Definitionen av personlig integritet i en ideell, ekonomisk och personlig mening stadgas i 2 kap 6 § RF. Skyddet för förtrolig kommunikation skyddas i formuleringen 2 kap. 6 § första stycket, andra meningen,

”Var och en är skyddad (...) mot undersökning av brev eller annan förtrolig försändelse och mot hemlig avlyssning eller upptagning av telefonsamtal eller annat förtroligt meddelande”.

Utöver denna formulering, föreskrivs det i 2 kap. 6 § andra stycket RF att den enskilde är skyddad gentemot det allmänna mot betydande intrång mot den personliga integriteten om de sker utan samtycke. Den enskilde är också skyddad mot *övervakning* eller *kartläggning av personliga förhållanden*.

Denna rättighet kan inskränkas genom 2 kap. 20 § andra punkten RF, där det framgår att rättigheten är relativ. En begränsning av denna rättighet måste prövas utifrån proportionalitetsprincipen i 2 kap. 21 § som även stadgar att begränsningen måste tillgodose demokratiska ändamål. Detta innebär att rättigheten går att begränsa i enlighet med grundlag. Ett utvalt exempel på en sådan rättighetsbegränsning finns i förebyggandelagen vilken behandlas i *avsnitt 5*.

Samtliga uppräknade grundlagsrättigheter i detta avsnitt går att begränsa i enlighet med legalitetsprincipen, antingen genom 2 kap. 20 § RF, eller genom skrivelsen i det uttryckliga lagrummet när det stadgas att begränsning kan meddelas genom lag.

3.3 Europakonventionen och rätten till privatliv

3.3.1 Inledning

Europakonventionen är en konventionstext, som enligt den svenska rättsordningen ska betraktas som jämbördig lagtext. Inkorporeringen av Europakonventionen i 2 kap. 19 § RF hade till syfte att markera

³⁹ Prop. 2006/07:31, s. 61.

konventionens rättsliga status i den svenska rättsordningen. De praktiska följderna, om en normkonflikt skulle uppstå mellan Europakonventionens artiklar och en inhemsk rättsregel, kan lösas genom lagprövningsreglerna i 11 kap. 14 § RF och 12 kap. 10 § RF.⁴⁰

3.3.2 Rätten till skydd för privatlivet

I konventionens artikel 8 första stycket, framgår det att varje medlemsstat som är ansluten till nämnda konvention är skyldig att respektera var och ens privatliv. Detta omfattar familjelivet, hemmet och den privata korrespondensen. Den personliga integriteten faller under artikel 8, som i konventionen fått benämningen *privatliv* istället för *integritet*.⁴¹ I artikelns andra stycke framgår att denna frihet går att begränsa. Konventionen lyfter fram statens säkerhet, den allmänna säkerheten, landets ekonomiska välbefinnande, förebyggande av oordning och brott, skydd för hälsa och moral och skydd för andra personers fri- och rättigheter, som konventionsintressen som kan begränsa rätten till privatliv enligt EKMR.

I Europadomstolens dom, *S. och Marper mot Förenade kungariket*, ansåg de klagande parterna att eftersom DNA och fingeravtryck är så pass nära sammankopplade med ens identitet borde polisen och staten radera DNA-uppgifter och fingeravtryck från den aktuella databasen då misstanke om brott var nerlagt. Europadomstolen uttalade sig huruvida bevarandet av DNA-uppgifterna kunde utgöra en kränkning mot privatlivet enligt artikel 8 i konventionen. Europadomstolen menade att begreppet rent allmänt var flytande och omfattade aspekter som både rörde den fysiska och psykiska sfären. I detta fall omfattades således DNA-uppgifterna, då det ansågs psykiskt tärande för de klagande parterna att informationen skulle vara kvar i den nationella databasen.⁴²

I fallet *Rotaru mot Rumänien*, uttalade sig Europadomstolen i fråga om den enskildes relationer och aktivitet i dennes yrkesliv. Domstolen inkluderade

⁴⁰ Karnov Internet, Regeringsform (1974:152) 2 kap. 19 § RF, not 54.

Frågan om normkonflikt är svårgripbar. Cameron förklarar normkonflikten genom att beskriva inkorporeringen av EKMR i svensk rätt som att om en föreskrift strider mot EKMR så strider den även mot grundlagen. Det skulle ev. innebära att om grundlagen strider mot konventionen, kan inte denna konflikt lösas. Problematik uppstår även vid tolkningsregler som *lex posterior* och *lex specialis*. Förhållandet till 2 kap. 19 § RF gör inte problematiken klarare, dock är slutsatsen att den svenska rättsordningen åtminstone ska förhålla sig till EKMR i någon form men vad det innebär ur ett konstitutionellt perspektiv vid analys av vilka normer som står över varandra, är rättsläget fortsättningsvis oklart. Se Cameron, 2014, s. 195ff.

⁴¹ Jämför med de kategorierna av privata sfärer i *avsnitt 3.1*.

⁴² *S. och Marper mot Förenade Kungariket*, CG, nr. 30562/00.

arbetsfären i privatlivs-begreppet.⁴³ I fråga om den enskildes välmående har Europadomstolen också uttalat sig. I K.U. mot Finland, hade en minderårig person blivit utsatt för ett brott där denne senare blev måltavla för pedofiler på internet. Domstolen ansåg att staten hade en skyldighet att skydda den minderåriges psykiska hälsa och välmående, vilken Finland inte hade gjort i detta fall. Psykisk hälsa och välmående är således ytterligare en aspekt som breddar innebörden av vad som kan omfattas av privatlivs-begreppet i artikel 8 EKMR.⁴⁴

3.4 EU och rätten till privatliv

Enligt Europeiska unionens stadga om de mänskliga rättigheterna⁴⁵ (stadgan), föreskrivs det i artikel 3.1 att var och en har rätt till fysisk och mental integritet. Någon vidare definition av vad detta innebär återfinns inte i stadgan. EU-rätten har företräde framför nationell rätt vid den händelse en unionsbestämmelse och en EU-regel skulle stå i konflikt med varandra.⁴⁶ Däremot är det inte tänkt att unionsrättens företräde ska vara oinskränkt i förhållande till *all* nationell rätt.⁴⁷ Vidare, i 10 kap. 6 § RF stadgas att överlåtelse av beslutanderätten gällande frågor som inte rör själva styrelseskicket är möjlig inom ramen för samarbetet i EU. Förutsättningen för att beslutanderätten ska kunna överlåtas, är att fri- och rättigheterna i RF och EKMR ska få ett motsvarande skydd.⁴⁸

Det stadgas i artikel 7 i stadgan att, var och en har rätt till respekt för sitt privatliv och familjeliv, sin bostad och sina kommunikationer. Detta är den mest konkreta av stadgans rättigheter och till sin formulering liknar den artikel 8 i EKMR. Även artikel 10 i stadgan, vilken reglerar tankefriheten, omfattas av integritetsbegreppet, jämför med Tännsjös diskussion i *avsnitt 2.3.1*.

I artikel 52 i stadgan, stadgas det hur rättigheterna ska tolkas i medlemsstaterna. Förutom att proportionalitetsprincipen ska beaktas vid utövandet av friheterna och rättigheterna, får inskränkningar av stadgans rättigheter göras om det finns ett *allmänt* samhällsintresse som är erkänt av unionen. Om det exempelvis föreligger ett behov att skydda andra människors rättigheter eller friheter får en inskränkning av rättigheterna göras enligt artikel 52 punkt 1 i stadgan.

⁴³ Rotaru mot Rumänien GC, nr 28341/95, se närmare punkt 42 i domen.

⁴⁴ KU mot Finland, nr 2872/02.

⁴⁵ Europeiska unionens stadga om de mänskliga rättigheterna av den 7 december 2000, anpassad den 12 december 2007, Strasbourg.

⁴⁶ Bernitz och Kjellgren, 2014, s. 100.

⁴⁷ Nergelius, 2014, s. 316f.

⁴⁸ Bernitz och Kjellgren, s. 116f.

I artikel 52 punkt 4 i stadgan överläts definitionerna och uttolkningen av artiklarna till medlemsstaterna. Medlemsstaterna ska försöka efterleva stadgans innehåll i ljuset av medlemsstaternas (erkända) gemensamma konstitutionella traditioner. Stadgan har samma omfattning och räckvidd som EKMR, vilket innebär att stadgan inte får utgöra ett sämre skydd för fri- och rättigheter än EKMR, se artikel 52 punkt 3. Det föreligger inget hinder för medlemsstaterna att använda sig av EU-stadgan om den skulle kunna ge ett mer långtgående skydd än vad EKMR kan ge.

3.5 Sammanfattning

Sammanfattningsvis kan personlig integritet tolkas väldigt brett eftersom det kan omfatta många aspekter. Det finns en risk att begreppet förlorar sin betydelse om en alltför bred definition nyttjas. Bull menar att den svenska författningen kan tolkas som föränderlig genom omtolkningar av olika begrepp. Om en bestämmelse är oklar eller vag, kan det leda till just omtolkningar av dess betydelse.⁴⁹

I denna uppsats inkluderas de filosofiska, psykiska och mentala aspekter som tas upp i *avsnitt 2* till den juridiska definitionen av begreppet. När hemliga tvångsmedel företas mot en enskild, utgör detta en kränkning mot den personliga integriteten i ideell mening. Den personliga integriteten i ideell mening är skyddad genom 2 kap. 6 § RF. Ett fränsteg från detta grundlagsstadgande innebär ett psykiskt intrång i den enskildes privata sfär.

Intrången som den enskilde är skyddad mot är, undersökning av brev eller annan korrespondens, avlyssning av telefonsamtal eller andra förtroliga meddelanden. Den enskilde är även genom grundlagen skyddad mot övervakning och kartläggning av personliga förhållanden.

Sammantaget aktualiseras 2 kap. 6 § RF, artikel 8 EKMR och i viss mån även stadgan som relevanta lagrum när personlig integritet i ideell mening diskuteras. Här har EKMR och EU-stadgan anförts i syfte att belysa det heltäckande konstitutionella skyddet för den personliga integriteten. Stadgan, EKMR och RF utgör tillsammans ett överlappande minimumskydd för den enskildes personliga integritet.⁵⁰ Fortsättningsvis kommer fokus ligga på regleringen i 2 kap. 6 § RF.

⁴⁹ Bull, Thomas, 2004, s. 84.

⁵⁰ Bernitz och Kjellgren, a.a. s. 169.

4. Principer som rättesnöre vid begränsning av grundläggande fri- och rättigheter

4.1 Inledning

Konstitutionella principer stadgar allmänna förutsättningar för hur grundläggande fri- och rättigheter ska hanteras inom ramen för den svenska rättsordningen. De sätter upp begränsningar för den offentliga makten. Tillsammans med den överordnande principen om demokrati i 1 kap. 1 § RF, utgör principerna en maktbegränsning i förhållande till vad staten kan göra mot enskilda. Detta avsnitt innehåller en presentation av teorier som framhåller behovet av statens maktbegränsning, samt hur detta tar sig i uttryck i den svenska rättsordningen. Därefter behandlas utvalda principer som har konstitutionell status i den svenska rätten och som i slutändan ska besvara frågeställningen hur en allmän rättighetsbegränsning ser ut när allmänna intressen balanseras mot personlig integritet. Dessa principer ger uttryck för allmänna intressen; mer konkret intresset av att begränsningen ska gå till på ett normbundet och formenligt sätt. Om dessa principer inte beaktas, frångår de maktutövande instanserna i samhället statskicketes grunder och i förlängningen de demokratiska förutsättningar som sätter ramarna för det svenska statskicket. De instanser som träffas av detta är lagstiftare, domstol, åklagare och polis/Säkerhetspolisen (SÄPO).

4.2 Makt och maktutövning

Inledningsvis ska orden makt och maktutövning utredas. Enligt Petersson kan begreppet, ur ett samhällsvetenskapligt perspektiv, antingen handla om en *egenskap* eller en *relation*.⁵¹ Makt som egenskap, handlar om en allmän förmåga att få sin vilja igenom. Beskrivet på detta sätt tycks makt snarare vara en mänsklig egenskap då det grundar sig i ett mänskligt, avsiktligt handlande.⁵² Denna definition räcker inte enbart. Enligt min mening är det mer fruktbart att diskutera makt som en relation, varför uppsatsen riktar in sig på det senare perspektivet. Petersson menar att det krävs två aktörer och en händelse för att kunna konkretisera vad en maktrelation innebär.⁵³ Applicerat till uppsatsens sammanhang passar ”makt” utifrån ett relationsperspektiv bättre. I uppsatsens sammanhang handlar det om att en maktutövare, exempelvis åklagare, riktar maktanspråk gentemot en annan aktör, här avses den enskilde då den utsätts för hemliga tvångsmedel.

En utgångspunkt är 1 kap. 2 § RF, då denna föreskriver att den offentliga maktutövningen ska utövas med respekt för den enskilde medborgarens

⁵¹ Petersson (red), Petersson, Olof, 1987, s. 9.

⁵² Petersson (red), Petersson, Olof, 1987, s. 10.

⁵³ Petersson (red), Petersson, Olof, 1987, s. 9f.

frihet och värdighet. I 1 kap. 1 § tredje stycket RF framkommer det att den offentliga makten utövas under lagarna. Samtidigt står det i 1 kap. 1 § första stycket RF att all offentlig makt utgår från folket. Samma individer som enligt RF sätter ramarna för den offentliga maktutövningen är alltså de som får makten utövad mot sig.

Förutsättningarna för maktutövningen i det svenska rättssystemet vilar således på fria och allmänna val och utgången av dessa.⁵⁴ Rättssäkerhet, rationell debatt, väljarmajoritetens inflytande, maktindelning och myndighetsutövningens öppenhet är centrala värden i den svenska konstitutionen.⁵⁵ Samtliga värden kan uttolkas ur RF:s inledande paragrafer. Dessa målsättningar är tänkta att genomsyra den svenska rättsordningen och samhället i sin helhet.⁵⁶

4.2.1 Statens våldsmonopol

Maktbegreppet är avhängigt frågan om statens våldsmonopol. Eftersom denna uppsats behandlar frågan av ingrepp mot den enskilde på det allmännas initiativ är det viktigt att för maktbegreppet skall klargöra varför statens våldsmonopol har betydelse.⁵⁷ Maktbegreppet, som det används i denna studie, är relevant för statens möjligheter att tillgripa med polisärt våld eller tvång mot dess medborgare.

Ett av syftena med det statliga våldsmonopolet, som innefattar tillgång till vapen, fängelser, polisiära resurser, brottsutredande resurser m.m., är just att bekämpa brott.⁵⁸ Makten att bruka våld eller tvång mot den enskilde tillfaller staten. Anledningen till varför det talas om ett monopol är just att ingen annan förutom staten får fängsla, häkta, döma eller bruka våld och tvång mot individer som begår brott. Utan våldsmonopolet blir samhällstillståndet kaotiskt eller anarkistiskt, det vill säga, statslöst. Detta är idéer som går tillbaka till Hobbes⁵⁹ men som senare har utkristalliserats i bl.a. Max Webers skrifter⁶⁰.

Våldsmonopolet kan sammanfattningsvis beskrivas som en förutsättning för upprätthållande av den interna lagen och ordningen och för att avvärja angrepp utifrån och inifrån – det skyddar alltså allmänna intressen som

⁵⁴ Nergelius, a.a. s. 37.

⁵⁵ Berggren m.fl., 1999, s. 116.

⁵⁶ SOU 2015:31 s. 53.

⁵⁷ Moberg, 2011, s. 2f.

⁵⁸ Moberg, a.a. s. 3.

⁵⁹ Se bl.a. *Leviathan* författad av Thomas Hobbes där han bl.a. driver en teori om hur en suverän (maktmonopol) ska i utbyte mot makt skänka trygghet till folket för att undvika naturtillståndet – ett tillstånd där alla krigar mot alla.

⁶⁰ *Politics as a Vocation*, tillhör de relevanta skrifterna.

allmän ordning och rikets säkerhet.⁶¹ Denna koncentration av våld som maktredskap är essentiellt när diskussionen rör frågan om ingrepp i den enskilde medborgarens privata sfär. I fråga om att tillämpa förebyggandelagen och RB, är det staten (här: polis eller SÄPO) som har exklusiv kompetens att övervaka enskilda individer, vilket konkretiserar statens våldsmonopol i uppsatsens sammanhang.

4.3 Rättigheternas omfattning

En begränsning av en rättighet uppkommer när staten inte vill tillämpa rättigheten i sin fulla omfattning.⁶² Deras faktiska skydd är smalare än deras formella omfattning.⁶³ En begränsning är inte möjlig utan att legalitetsprincipen respekteras i sammanhanget. Det måste således finnas uttryckligt lagstöd för en rättighetsbegränsning. Detta vilar på grundprincipen ”rule of law”.⁶⁴

I sammanhanget måste *begränsning av rättigheter* och *illegal rättighetskränkning* hållas i sär som två separata termer. Den senare är ett fränsteg från legalitetsprincipen, då man bortser från den aktuella rättigheten utan något lagligt stöd för ett sådant åsidosättande. *Begränsning* av en rättighet kan betraktas som ett undantag från rättigheten i fråga. I exempelvis artikel 8 andra stycket i EKMR föreligger medgivna undantag från rätten till privatliv. En begränsning i linje med föreskrivna undantag är således lagenliga.

4.4 Objektivitets- och likhetsprincipen

I 1 kap. 9 § stadgas det att domstolar och förvaltningsmyndigheter ska iaktta saklighet och opartiskhet när de fullgör offentliga förvaltningsuppgifter. Även allas likhet inför lagen ska respekteras i sammanhanget. Myndigheter får inte vägledas av andra intressen än dem de ska tillgodose i prövningen av en viss fråga. Myndigheten får således inte påverkas av en vilja att gynna eller missgynna vissa intressen som inte ska förekomma i den aktuella prövningen. Inte heller får myndigheten beakta ovidkommande omständigheter, såsom den enskildes etniska bakgrund, religionstillhörighet eller politiska åskådning m.m. Denna princip kompletteras av en rad jävsbestämmelser. I den svenska rätten förekommer begreppet illojal maktanvändning, som är ett uttryck för snedvriden makt (fr: détournement de pouvoir). Tanken är att denna princip ska motverka illojal

⁶¹ Moberg, a.a. s. 4.

⁶² Barak, 2012, s. 101f.

⁶³ Barak, a.a. s. 27.

⁶⁴ Barak, a.a. s. 107.

maktanvändning, så att den enskilde inte drabbas av beslutsfattarens fördomar eller förutfattade meningar om honom.⁶⁵

När det kommer till likhetsprincipen, som även den faller under 1 kap. 9 § RF, (allas likhet inför lagen) anses denna sammanfalla med objektivitetshänsynen. Principen innebär i en nutida kontext, att beslutsfattande myndighet eller domstol ska göra en klar åtskillnad mellan relevanta och irrelevanta fakta och mellan behöriga och obehöriga hänsyn. Vad detta skulle tänkas innebära, framgår inte direkt av regeringsformens formulering. Strömberg och Lundell menar att inget fall är helt likt det andra, varför det blir svårt att veta vad som är relevanta fakta och hänsyn på ett allmänt plan. Principen vinner istället tillämpning i enskilda fall. För att veta vilka fakta som är relevanta och vilka fakta som ska bortses ifrån i ett enskilt fall kräver principen förtydligande i lagtext. Principen har därmed kompletterats och fyllts ut med rättsregler som konkretiserar vilka omständigheter som ska beaktas vid en specifik prövning. Detta betyder inte att myndigheter är bundna av sin tidigare tillämpning och uppfattning om hur en viss fråga ska behandlas. Detta följer av att myndigheter är självständiga och utarbetar sin egen praxis i olika frågor.⁶⁶ Sammanfattningsvis ska likhetsprincipen tillsammans med objektivitetsprincipen sätta en yttre ram för myndighetsutövningen. Konsekvens och beaktande av relevanta fakta ska vara vägledande för beslutsfattaren i fråga.

4.5 Legalitetsprincipen

Legalitetsprincipen innebär att handlingar och beslut måste ha stöd i författning för att de ska äga legalitet. I RF finns detta uttryckt i 1 kap. 1 § tredje stycket: den offentliga makten utövas under lagarna.⁶⁷ Detta uttryck stadgar att den offentliga makten och förvaltningens normbundenhet ska garantera att den enskilde inte blir utsatt för bristande förutsebarhet.⁶⁸ Exempelvis får inte en inskränkning av den enskildes privatliv göras på annat sätt än genom förordning, lag eller föreskrift.⁶⁹ Inskränkningar får inte heller göras retroaktivt, exempelvis kriminalisering av en gärning som inte var kriminaliserad när den begicks.⁷⁰

4.6 Ändamåls- och behovsprincipen

Enligt ett uttalande från JO, beskrivs ändamålsprincipen som att tvångsmedel enbart får utnyttjas för de i lagen angivna syftena. Det innebär

⁶⁵ Strömberg och Lundell, 2011, s. 71.

⁶⁶ Strömberg och Lundell, a.a. s. 71ff.

⁶⁷ Strömberg och Lundell, a.a. s. 69.

⁶⁸ Marcusson (red), Sterzel, Fredrik, 2012, s. 74ff.

⁶⁹ Marcusson (red), Sterzel, Fredrik, 2012, s. 79.

⁷⁰ Marcusson (red), Sterzel, Fredrik, 2012, s. 74.

konkret, att tvångsmedel inte får tillgripas vid misstanke om brott på grund av ett allmänt antagande om att den misstänkte möjligen kan ha gjort sig skyldig till annan form av brottslighet än den hen är misstänkt för.⁷¹ Medlen måste således tillgodose själva syftet med ingreppet hos den enskilde. Denna princip flyter in i proportionalitetsprincipen.

Behovsprincipen, eller det *lindrigaste ingreppets princip* har formaliserats i viss lagstiftning, vilket kan ses i t.ex. polislagen och LPT. Principen tillerkänns allmän giltighet inom förvaltningsrätten. Den finns indirekt uttryckt i nedan diskuterade proportionalitetsprincipen, som även den beaktar möjligheten till att använda så milda medel det går till den utsträckning de faktiskt ger effekt i det enskilda fallet. Hårdare metoder ska inte företas om det går att använda mildare ingrepp.⁷²

4.7 Proportionalitetsprincipen

4.7.1 Inledning

För att i första hand beskriva proportionalitetsprincipen måste frågan om effektiva och tillräckliga maktmedel diskuteras. Maktutövning måste ske på ett sådant sätt att rättssäkerhet garanteras den enskilde. Maktutövning får inte vara godtycklig, eftersom i de fall den är det, rubbas förtroendet mot maktutövarna. Förutom rättssäkerhet, är *effektiv* maktutövning ett grundläggande mål för en *god* maktutövning och förvaltning. Proportionalitetsprincipen sätter upp en ram mot dessa värden och förhindrar att till exempel effektivitet inte blir ett värde som får ett oinskränkt företräde framför andra intressen.⁷³ Proportionalitetsprincipen kan beskrivas som att det i det enskilda fallet måste råda proportionalitet mellan vikten av det intresse som ska tillgodoses genom våldet *och* intensiteten av det använda våldet.⁷⁴ Bull har formulerat sig i ett rättsfall från Regeringsrätten 1997 där han anger tre steg för tillämpning av proportionalitetsprincipen. Bedömningen görs genom en avvägning mellan motstående intressen och mellan skada och nytta. Ett mål ska uppnås, ingreppet är ett medel för att uppnå detta och slutligen beaktas de intressen som får vika för att målet ska kunna uppnås.⁷⁵

Helmius lyfter fram tre stycken konstanta moment som det tycks råda enighet kring i doktrin. Nedan listas de moment som anses styra maktutövningen mot den enskilde. Även behovsprincipen kan ingå i nedan ställda bedömningar.

⁷¹ JO 1990/91 s. 63.

⁷² Strömberg och Lundell, a.a. s. 73.

⁷³ Marcusson, (red), Helmius, Ingrid, 2012, s.133f.

⁷⁴ Marcusson, (red), Helmius, Ingrid, 2012, s. 136.

⁷⁵ Marcusson, (red), Helmius, Ingrid, 2012, s. 136f.

1. ”Makt får bara utövas om det kan anses nödvändigt för att uppnå syftet.
2. Maktutövningen måste stå i rimlig proportion till vikten av vad som ska uppnås.
3. Det medel som innebär det lindrigaste ingreppet för den enskilde skall väljas.”⁷⁶

4.7.2 När proportionaliteten överskrids

En grundläggande förutsättning för varje välfungerande konstitutionell demokrati är att varje begränsning av en rättighet emanerar ur en giltig rättslig norm. Normen i fråga måste vara en del av hierarkisk struktur i en rättsordning.⁷⁷ Om det saknas legalitet för ett beslut, ingripande eller en rättighetsbegränsning blir inte proportionalitet överhuvudtaget aktuellt.⁷⁸

Eftersom proportionalitetsprincipen inte alltid uttrycks explicit i artiklar eller paragrafer handlar det om att utröna vad som är proportionerligt i varje enskilt fall. Premissen för att en åtgärd ska anses falla inom legalitetsprincipen är att proportionaliteten inte överskrids i det enskilda fallet. Skulle en åtgärd som vidtagits mot en enskild inte vara proportionerlig ses detta inte längre som en lagenlig begränsning, utan som ett brott mot en rättighet⁷⁹ (*eng. breach*).⁸⁰

4.7.3 Nödvändiga demokratiska intressen som grund för rättighetsbegränsning

För att påvisa hur proportionalitetsprincipen tar sig i uttryck i lagtext kan artikel 8 andra stycket EKMR⁸¹ studeras:

”Offentlig myndighet får inte inskränka åtnjutande av denna rättighet annat än med **stöd av lag och** om det i ett demokratiskt samhälle är **nödvändigt** med hänsyn till statens säkerhet, den allmänna säkerheten, landets ekonomiska välstånd eller till förebyggande av oordning eller brott eller

⁷⁶ Marcusson (red), Helmius, Ingrid, 2012, s. 137

⁷⁷ Barak, a.a. s. 108. Se även Dahlman, Rätt och rättfärdigande, s. 22 angående erkänningsregeln eller rättskälleläran.

⁷⁸ Barak, a.a. s. 110. Proportionaliteten förlorar sin relevans.

⁷⁹ Här avses *inte* brott i straffrättslig mening, utan det engelska ordet *breach* får verka vägledande. Jfr. med överträdelse. *Breach*, (substantiv), innebär ”an act of breaking or failing to observe a law, agreement, or code of conduct.” Andra ord som kan verka vägledande på engelska är *violation*.

⁸⁰ Barak, a.a. s. 102.

⁸¹ Artikel 8.1 EKMR fastslår själva rättigheten, se även *avsnitt 3.3.2*.

*till skydd för hälsa eller moral eller för andra personers fri- och rättigheter.*⁸²

Detta stadgande nämner alltså flertalet faktorer som innebär att första stycket i samma artikel kan inskränkas. Förutom att det krävs legalt stöd för en sådan inskränkning, krävs det nödvändighet inom ramarna för vad som är acceptabelt i ett demokratiskt samhälle. Detta är ett uttryck för proportionalitetsprincipen. Det krävs *både* lagstöd *och* ett demokratiskt, nödvändigt statligt intresse för att genomföra en begränsning. Det demokratiska intresset i sig kan utgöra något av de uppräknade intressena, allmän säkerhet, landets ekonomiska välstånd, förebyggande av brott, etc.

Europadomstolens domar kan studeras för att få klarhet i hur proportionalitet har bedömts i enskilda fall. I fallet *Leander mot Sverige* (1987) fastslog Europadomstolen att det finns ett brett implementeringsutrymme (margin of appreciation) för att bedöma vad som utgör, som i detta rättsfall, nationell säkerhet.⁸³ Domstolen kom fram till att skyddet för den nationella säkerheten måste balanseras mot allvaret i ett eventuellt intrång i den enskildes privatliv.⁸⁴ Här betraktades de svenska, lagliga förutsättningarna för intrånget i den enskildes privatliv som att de föll under margin of appreciation. Ändamålen för intrånget var att säkerställa den nationella säkerheten, och ansågs inte vara oproportionerliga.⁸⁵

Europadomstolen har även uttalat sig i *Klass mot Tyskland* (1978) att det inte finns en obegränsad möjlighet för medlemsstaterna att utsätta individer inom deras jurisdiktion för hemlig signalspaning. Domstolen uttryckte att det skapar förutsättningar för ett undergrävande av demokratiska värden, oavsett om syftet som i det här fallet, är att motverka spioneri eller terrorism med hjälp av hemlig signalspaning.⁸⁶ Dock hade domstolen noggrant studerat den tyska lagen som medgav signalspaning och fastslog att lagen balanserade intresset av rättigheten i artikel 8.1 EKMR mot den nationella säkerheten på ett avvägt sätt. Intrånget mot de klagande var lagenliga på grund av det motsvarade kravet på demokratisk nödvändighet.⁸⁷

⁸² Min fetmarkering i texten.

⁸³ Cameron, a.a. s. 123.

⁸⁴ *Leander mot Sverige*, punkt 59 och 67 i domen. Den klagande anförde att han hade blivit granskad av försvaret och inte kunde tillgå uppgifterna som hade bidragit till att han inte fick fortsätta sin anställning på Marinmuseet i Karlskrona. Marinmuseet låg i en militär zon vid denna tidpunkt och granskning av personal gjordes i enlighet med personalkontrollkungörelsen (1969:446).

⁸⁵ *Leander mot Sverige*, punkt 67 i domen.

⁸⁶ *Klass mot Tyskland*, se punkt 49 i domen.

⁸⁷ *Klass mot Tyskland*, se punkt 60 i domen.

Sett till svensk rätt, finns möjligheten att begränsa den personliga integriteten i 2 kap. 20 § andra punkten RF. Förutsättningarna för att genomföra en begränsning av 2 kap. 6 § RF kan utläsas i 2 kap. 21 § RF där proportionalitetsprincipen finns uttryckt. Begränsningen får enbart göras för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle. Begränsningen får inte gå utöver den nödvändighet som har föranlett den. Dessa ändamål måste således vara uppfyllda vid en eventuell rättighetsbegränsning. Detta är applicerbart på frågan hur det i allmänhet ser ut när en begränsning av rätten till personlig integritet går till.

4.8 Sammanfattning

När samtliga principer beaktas i myndighetsutövningen, som här i uppsatsen avser vidtagandet av hemliga tvångsmedel mot den enskilde, har en lagenlig rättighetsbegränsning skett. Rättighetsbegränsningen vägs ofta mot andra, mer specificerade intressen, såsom rikets säkerhet eller allmän ordning. Beaktandet av dessa principer, i synnerhet proportionalitetsprincipen är viktig. Proportionalitetsprincipen och legalitetsprincipen står i nära relation till varandra. Enligt Barak är de avhängiga varandra när en prövning av en begränsning av en rättighet ska göras. Ett beaktande av principerna ska finnas med i bedömningen när begränsning av den personliga integriteten i 2 kap. 6 § RF görs.

5 Processrättsliga åtgärder innan ett brott är begånget

5.1 Inledning

Ett av polisverksamhetens huvudsakliga uppdrag är att förebygga och beivra brott innan de sker, i syfte att främja rättvisa och trygghet. Till polisverksamheten räknas Polismyndigheten och Säkerhetspolisen.⁸⁸ Polisverksamheten går även ut på att förebygga, förhindra och upptäcka brottslig verksamhet och andra störningar av den allmänna ordningen och säkerheten.⁸⁹ Ett medel som kan användas vid förhindrande av allvarliga brott som utgör hot mot den allmänna ordningen och säkerheten, är just förebyggandelagen som behandlas i detta kapitel.

Detta avsnitt behandlar både förebyggandelagen och RB. Vid preventiv brottsbekämpning företas arbetssättet i förebyggandelagen men eftersom förebyggandelagen hänvisar tillbaka till RB:s bestämmelser behandlas dessa gemensamt.⁹⁰ Insynen och specifika sekretessbestämmelser i OSL återkopplas i *avsnitt 6* för att ge en helhetsbild av hur omfattande integritetskränkningen kan vara.

5.2 Grundläggande straffrättsliga värden

I en demokratisk stat är det tänkt att staten själv sätter upp ramar för sin verksamhet, så även vid brottsutredningar. Det måste föreligga en rimlig avvägning mellan det som staten vill uppnå med att klara upp ett brott och den kränkning som kan drabba den enskilde. Straffrättsprocessen är tyngd av normer för hur behandlingen av den enskilde ska gå till. Syftet med reglerna är att de ska förhindra onödigt lidande, maktmissbruk, rättsövergrepp och godtycke mot den enskilde.⁹¹ Jämför detta med de allmänna konstitutionella förutsättningar som behandlas i *avsnitt 4*.

Diesen gör gällande att ett vanligt sätt att stävja ovan uppräknade rättssäkerhetsgarantier kan vara att polisen ger bristande upplysning till den enskilde när denne är misstänkt för ett brott. Genom att inte tala om vad som har hänt eller vad som kommer att hända, och genom att inte upplysa om de rättigheter varje enskild har gentemot staten, hamnar denne i psykologiskt underläge. Detta informationsövertag kan skapa en skev maktkoncentration i den fortsatta förundersökningen. Transparens för den enskilde och

⁸⁸ 1 § första stycket och andra stycket polislagen

⁸⁹ 2 § första stycket, första punkten polislagen.

⁹⁰ Se 1 § första stycket förebyggandelagen.

⁹¹ Diesen och Bring, 2009, s. 71. Jfr proportionalitetsprincipen.

kännedom om vad som kommer inträffa stärker den misstänkte rättsligen, varför möjligheten till insyn är ett viktigt värde inom straffrätten.⁹²

5.3 Rättspolitiska övervägningar för hemliga tvångsmedel

Motiveringen bakom att möjliggöra de nedan beskrivna hemliga tvångsmedel och den långtgående integritetskränkning de i praktiken innebär för den enskilde, grundar sig i att förhindra och beivra vissa särskilt samhällsfarliga brott. Detta grundläggande tankesätt rör främst polisens och SÄPO:s underrättelseverksamhet. Myndigheter som spanar på en enskild, ska samla in och bearbeta information i syfte att just förhindra allvarlig brottslighet.⁹³

Förebyggandelagen skulle till en början gälla tidsbegränsat, men gäller i nuläget utan begränsning i tid. Tidigare har lagen haft ett misstankesrekvisit och inte ett riskrekvisit som idag. Detta innebär att lagen har en bredare omfattning i dagsläget, då det i nuläget enbart krävs att den enskilde står inför en påtaglig risk att begå ett allvarligt brott.⁹⁴

Av 2007 års proposition framgår det att förebyggandelagen innehåller rättssäkerhetsgarantier. Exempelvis måste allmän domstol bevilja tillstånd för hemliga tvångsåtgärder på ansökan av åklagare, samt måste det föreligga synnerlig vikt för att vidta åtgärden. Vidare måste åtgärden kunna vägas upp mot det intrång den innebär mot en enskild eller mot andra motstående intressen.⁹⁵ Vidare framgår det av propositionen att integritetskränkningen måste tas med i beräkningen när det är fråga om ett ingripande i en enskilds privatliv.⁹⁶

5.4 Förutsättningar för att vidta vissa förebyggande åtgärder

I förebyggandelagen, 1 § första stycket medges möjlighet att vidta hemliga tvångsmedel mot den enskilde så som de föreskrivs i 27 kap. 18-20 a §§ RB. Jag kommer nedan använda mig av RB:s lagrum för att förklara hur och när hemliga tvångsmedel används, eftersom förebyggandelagen hänvisar till RB. RB:s skrivelser stadgar att den enskilde ska vara ”skäligen misstänkt” men i och med hänvisningen från förebyggandelagen, avses även individer som visar påtaglig risk att begå ett av de uppräknade brotten.

De hemliga tvångsmedlen är, hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig övervakning av elektronisk kommunikation eller

⁹² Diesen och Bring, 2009, s. 71f. Se närmare om detta i *avsnitt 6*.

⁹³ Prop. 2007/08:163, s. 21.

⁹⁴ Se SFS 2014:1421 (Lag om ändring i lagen (2007:979) om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott)

⁹⁵ Prop. 2007/08:163, s. 26.

⁹⁶ Prop. 2007/08:163, s. 26.

hemlig kameraövervakning. Dessa tvångsmedel kan bli tillåtna att användas om det med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet föreligger en påtaglig risk att en person kommer utöva brottslig verksamhet som innefattar något av följande;

Sabotage eller grovt sabotage enligt 13 kap. 4 och 5 §§ BrB, mordbrand och grov mordbrand, allmänfarlig ödeläggelse, kapning, sjö- eller luftfartssabotage eller flygplatssabotage enligt 13 kap. 1, 2, 3, 5a och 5b BrB. Även uppror, väpnat hot mot lag och ordning, eller brott mot medborgerlig frihet enligt 18 kap. 1, 3 eller 5 § BrB omfattas. Högförräderi, krigsanstiftan, spioneri, grovt spioneri, obehörig och grov obehörig befattning med hemlig uppgift eller olovlig underrättelseverksamhet mot Sverige, främmande makt eller mot person enligt 19 kap. 1, 2, 5, 6, 7, 8, 10, 10 a, eller 10 b § BrB. Mord, dråp, grov misshandel, människorov eller olaga frihetsberövande i avsikt att påverka offentliga organ, eller för den som bedriver yrkesmässig nyhetsverksamhet eller annan journalistik, att vidta eller avstå från att en åtgärd eller hämnas en åtgärd omfattas också. Se 3 kap. 1, 2 och 6 § BrB, samt 4 kap. 1 § och 2 § BrB. Slutligen omfattas även företagsspioneri enligt 3 § lagen (1990:409) om skydd för företagshemligheter, samt terroristbrott enligt 2 § lagen (2003:148) om straff för terroristbrott.⁹⁷

Även om det inom en organisation eller grupp kan befaras att det föreligger en påtaglig risk att brottslig verksamhet enligt föregående uppräknings ska begås och det kan befaras att en person som tillhör eller verkar för organisationen eller gruppen medvetet kommer främja denna verksamhet, kan allmän domstol meddela tillstånd för att använda hemliga tvångsåtgärder enligt 1 § andra stycket förebyggandelagen.

Prövningen av ett tillstånd för hemlig övervakning måste grunda sig i erforderlig information som är inhämtad av polisens underrättelsetjänst eller internationella polissamarbeten och inte på lösa spekulationer. Detta framgår av NJA 2009 s. 917. Det måste röra sig om faktiska omständigheter inom ramen för ett visst händelseförlopp eller ett enskilt fall, exempelvis uttalanden, hot eller andra handlanden som talar för att den enskilde kommer att utöva brottslig verksamhet. I 2009 års fall talar HD om konkretiserade gärningar. Det innebär att det inte räcker att åklagaren visar

⁹⁷ 1 § första stycket, punkt 1-7, förebyggandelagen.

på allmänna viljeförklaringar eller förmåga till brottslighet hos individen.⁹⁸ Det räcker inte heller för åklagaren att visa på allmänna mål eller platser som kan träffas av brottsligheten, utan det ska röra sig om en konkret gärning.

5.5 Definitioner av hemliga tvångsmedel

5.5.1 Hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation

Enligt 27 kap. 18 § RB föreskrivs möjligheten för åklagaren att under förundersökningen i hemlighet avlyssna elektronisk kommunikation hos den som står misstänkt för ett brott. Möjligheten att i hemlighet avlyssna elektronisk kommunikation föreligger också när individen enbart visar påtaglig risk att begå ett allvarligt brott som räknas upp i förebyggandelagen.

Konkret innebär detta lagrum att polisen ges möjlighet att avlyssna ett visst telefonnummer genom ett tekniskt hjälpmedel, för att senare kunna återge innehållet i meddelandet. Förutom telefonsamtal avses även SMS, MMS, elektronisk post (e-mail), datorkommunikation och telefaxmeddelanden. Därmed omfattas både muntlig och skriftlig elektronisk kommunikation. Avlyssningen kan ske i realtid (direkt avlyssning) eller genom att det tekniska hjälpmedlet avlyssnas i efterhand. Uppgifter som har upptäckts långt in i spaningsförfarande går att avlyssna i efterhand eftersom trafikuppgifter brukar sparas hos teleoperatörer. Det som avgör vilken metod som tillämpas är oftast en resursfråga. Om domstol beviljar tillstånd att bedriva hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, medges samtidigt möjligheten till att hemligt övervaka.⁹⁹

5.5.2 Hemlig övervakning av elektronisk kommunikation

I 27 kap. 19 § RB stadgas möjligheten att i hemlighet övervaka den enskildes elektroniska kommunikation. Hemlig övervakning skiljer sig väsentligen från avlyssning i 27 kap. 18 § RB. Hemlig övervakning innebär att det samlas in uppgifter som rör meddelanden som har skickats inom ett elektroniskt kommunikationsnät, vilka kommunikationsutrustningar som har funnits inom ett visst geografiskt område eller i vilket geografiskt område en viss kommunikationsutrustning finns eller har funnits.

Hemlig övervakning används främst för att få bakgrundsinformation kring kommunikationen och ger en möjlighet att rama in det geografiska området där kommunikationen har ägt rum. Övervakningen ger alltså insyn vilken typ av kommunikationsutrustning den misstänkte har använt sig utav och

⁹⁸ 6 § förebyggandelagen: Åklagare ansöker om tillstånd för användande av hemliga tvångsmedel hos domstol.

⁹⁹ Se Lindberg, Rättegångsbalk (1942:740) 27 kap. 19 §, Lexino 2015-07-01.

var den har förekommit, t.ex. en viss mobiltelefon på en viss plats. Övervakningen avslöjar inte innehållet i den överförda informationen. Det rör sig således om historiska uppgifter och inte uppgifter som framkommer i realtid.¹⁰⁰

5.5.3 Hemlig kameraövervakning

Enligt 27 kap. 20 a § RB finns möjligheten att bedriva hemlig kameraövervakning som tvångsmedel. Det innebär att den som är skäligen misstänkt kan filmas med fjärrstyrda TV-kameror¹⁰¹, optiskt-elektroniska instrument eller annan jämförbar utrustning vid förundersökning i brottmål. Övervakningen sker utan att den misstänkte har kännedom om detta.

5.6 Sammanfattning

Den enskilde ska påvisa påtaglig risk att begå ett av de uppräknade brotten i brottskatalogen för att förebyggandelagen ska bli tillämplig. Brotten är grova och har en karaktär som klassificerar dem som hot mot bl.a. demokratin, rikets försvar och utrikesintressen. Brotten klassas som allvarliga på grund av de är samhällsfarliga och återfinns i bl.a. 13, 18 och 19 kap. BrB.

Den personliga integriteten vägs mot vissa skyddsintressen när förebyggandelagen tillämpas. Förebyggandelagen kan tillämpas när den enskilde visar påtaglig risk att begå brott som exempelvis allmänfarlig ödeläggelse, luft- eller sjöfartssabotage, mord eller frihetsberövande som företas i politiskt syfte, terroristbrott m.m. När hemliga tvångsmedel vidtas i syfte att förebygga dessa brott skyddas intressen som allmän ordning och säkerhet, demokratiska intressen, rikets försvar och utrikesintressen av olika slag.

Konsekvensen av att tillämpa förebyggandelagen är att den enskilde blir övervakad i hemlighet. Dennes muntliga och skriftliga korrespondens kan bli föremål för avlyssning. Även positionen för var och hur korrespondensen äger rum kan övervakas och det kan bli aktuellt att även filma den enskilde i hemlighet. Detta är en begränsning av rättigheten i 2 kap. 6 § RF, där just den enskildes ideella personliga förhållanden skyddas. Således åsidosätts intresset av att skydda den enskilde i enlighet med regeringsformen när förebyggandelagen tillämpas.

¹⁰⁰ Karnov Internet, Rättegångsbalken (1942:740), 27 kap. 19 §, not 1058-1063.

¹⁰¹ Fjärrstyrning innebär att manuellt styrda kameror ej omfattas av definitionen.

6 Insyn för den enskilde vägt mot allmänna intressen

6.1 Offentlighetsprincipen

Offentlighetsprincipen är utgångspunkten i svensk rätt när det kommer till utlämnande av handlingar, insyn i ärenden och beslutsfattande. Undantaget från offentlighetsprincipen är sekretessen. Syftet med den svenska rättsordningens handlingsoffentlighet är att garantera rättssäkerhet, effektivitet i förvaltningen och effektivitet i *folkstyret*. Möjligheten att kunna tillgodogöra sig allmänna handlingar ger allmänheten en insyn i den offentliga förvaltningen och styret. Det kan i sig betraktas som en allmän kontrollfunktion av den offentliga makten. Extern insyn gör myndigheter och tjänstemän medvetna om att deras arbete granskas. Den allmänna insynen blir ett incitament för att hantera mål och ärenden på ett korrekt sätt.¹⁰²

Offentlighetsprincipen regleras i 2 kap. 1 § TF, där det stadgas att varje svensk medborgare har rätt att ta del av allmänna handlingar. Enligt 2 kap. 2 § TF¹⁰³ ska varje begränsning av möjligheten att ta del av handlingar noga anges i särskild lag¹⁰⁴ eller i annan lag vartill den första lagen hänvisar till, om det är en lämpligare lösning. Rätten att ta del av allmänna handlingar som svensk medborgare är således grundlagsskyddad. Undantaget stipuleras i TF 2 kap. 2 §, där det framgår att utlämnande av handlingar kan begränsas med hänsyn till följande kategorier av intressen;

- ”1. Rikets säkerhet, eller dess förhållande till en mellanfolklig organisation.
2. Rikets centrala finanspolitik, penningpolitik eller valutapolitik.
3. Myndigheters verksamhet för inspektion, kontroll eller annan tillsyn.
4. Intresset att förebygga eller beivra brott.
5. Det allmännas ekonomiska intresse.
6. Skyddet för enskilds personliga och ekonomiska förhållanden.
7. Intresset för att bevara en djur- eller växtart”.¹⁰⁵

¹⁰² Bohlin, 2001, s. 21ff.

¹⁰³ Se närmare 2 kap. TF för vägledning för vilka förutsättningar som måste vara uppfyllda vid begärande av utlämnande av allmän handling. Bl.a. måste den klassas som allmän när den är förvaras eller, är inkommen till, eller upprättad hos en myndighet. Se mer specifikt 2 kap. 3, 6 och 7 §. I denna uppsats förutsätts det att den berörda myndigheten är polis eller åklagarmyndighet. När dessa förutsättningar är uppfyllda och inga undantag föreligger, görs en sekretessprövning av myndigheten som förvarar handlingen, 2 kap. 14 § TF.

¹⁰⁴ Här avses OSL som speciallag.

¹⁰⁵ 2 kap. 2 § punkt 1-7 TF.

Allmänna sekretessbestämmelser

I kontrast till handlingsoffentlighet förekommer även i svensk rätt att allmänna handlingar kan vara belagda med sekretess. En utgångspunkt för sekretessregler i svensk rätt är att sekretessen aldrig ska göras mer omfattande än vad som är nödvändigt för att skydda vissa, enligt lag utpekade, intressen.¹⁰⁶ En handling som begärts ut av en enskild ska föregås av en prövning enligt OSL. Beroende på vad det är för typ av handling och var den går att finna ska den prövas utifrån de skaderekvisit som framgår av det relevanta lagrummet. Skaderisken för utlämnande av en uppgift prövas i varje enskilt fall.¹⁰⁷

Sekretessreglerna i OSL innehåller särskilda rekvisit som anger sekretessens styrka. Det finns tre kategorier av skaderekvisit, rakt skaderekvisit, omvänt skaderekvisit och absolut sekretess.¹⁰⁸ Rakt skaderekvisit innebär att offentlighet för en uppgift är uppställd som huvudregel och att sekretess enbart gäller om det kan antas att viss skada uppkommer om uppgiften röjs. Omvänt skaderekvisit ställs då uppgiften anses behöva ett starkare sekretesskydd. Det innebär att en presumtion för att sekretess föreligger om det *inte står klart* att uppgiften kan röjas *utan risk* för skada eller men.¹⁰⁹ Med skada avses ekonomisk skada för den enskilde, medan men avser ideell skada. Ideell skada avser integritetskränkningen som uppstår om någons personliga förhållanden blir kända.¹¹⁰

Absolut sekretess innebär att skaderekvisit saknas och att det råder en undantagslös sekretess för vissa uppgifter därför att intresset att hålla uppgifterna sekretessbelagda väger tyngre än allmänhetens insyn i frågan. Det innebär att det allmänna intresset av att hemlighålla uppgifterna väger tyngre än intresset av den allmänna insynen och opinionsbildningen.¹¹¹

Enligt 12 kap. 1 § OSL, ska sekretess inte gälla i förhållande till den enskilde om det inte finns lagstadgade undantag i OSL. Motsatsvis innebär det att uppgifter rörande en själv huvudsakligen ska vara offentliga för den enskilde, enligt detta lagrum. Detta lagrum sätts ur spel i fråga om när den enskilde är föremål för antingen förundersökning eller brottsförebyggande åtgärder. I 10 kap. 3 § OSL, föreskrivs partsinsyn för den som är part i ett

¹⁰⁶ Bohlin, a.a. s. 194.

¹⁰⁷ Bohlin, a.a. s. 194ff.

¹⁰⁸ Trots att jag har använt mig av Bohlins beskrivning av skaderekvisiten, anser jag att det är något missvisande att tala om absolut sekretess som ett skaderekvisit. Absolut sekretess innebär att handlingen är belagd med sekretess som huvudregel, oavsett om skaderisk eller ej föreligger.

¹⁰⁹ Bohlin, a.a. s. 195.

¹¹⁰ Bohlin, a.a. s. 196.

¹¹¹ Bohlin, a.a. s. 181.

mål, handläggning eller ärende. Partsinsynen ska i huvudsak innebära att det inte föreligger något hinder mot att ta del av information som relaterar till handläggning som rör den enskilde. Det finns dock undantag från partsinsynen när ett tyngande intresse väger över. Om det är av synnerlig vikt att uppgiften inte röjs, kan uppgiften inte lämnas ut. Detta innebär att myndigheten på annat sätt kan lämna upplysning till den enskilde, så att dennes rättigheter som part inte komprometteras i handläggningen. Partsinsynen ska dock betraktas som ett relativt svagt skydd för den enskilde att bevaka sina intressen. Partsinsynen ger parten enkom samma rättigheter till insyn som gäller för andra medborgare och utgör således ingen garanti att få ut handlingar gällande en själv, om det finns specialbestämmelser som inskränker denna rätt i andra lagrum än OSL.¹¹²

6.2 Insyn som förutsättning för rättssäkerhet

I artikel 6.1 a) EKMR stadgas det att var och en som står anklagad för ett brott ska ha möjlighet att utan dröjsmål underrättas om, innebörden av och grunden för, anklagelsen mot honom. Vidare stadgas det i 23 kap. 18 § RB att när förundersökningen¹¹³ har nått en punkt där det finns en person som är skäligen misstänkt för ett brott, ska denna person underrättas. Då har den misstänkte och dennes försvarare rätt till att fortlöpande, i den mån det inte är till men för utredningen, ta del av det som framkommit i undersökningen. Denna rättighet skyddar den enskildes rätt till insyn i det som hen står anklagad för. Möjligheten till insyn kan ses som en integritetsfråga då det handlar om att individens utsikter att ta del av information rörande den själv.

En brottmålsprocess anses vara ett betungande ingripande för den enskilde, vilket motiverar god insyn eftersom det skapar förutsebarhet för denne, likväl som den demokratiska kontrollen av förvaltningen stärks.¹¹⁴

Transparensen och insynen i EKMR och RB avser den del av processen då ett brott redan har blivit begånget. I annat fall företas inte en förundersökning, se 23 kap. 1 §. Sett till de preventiva brottsförebyggande åtgärderna i förebyggandelagen, finns inte ett motsvarande krav. Bestämmelserna om insyn i RB blir inte tillämpliga på samma sätt i förhållande till förebyggandelagen.

6.3 Underrättelseskyldighet för Säkerhetspolisen

6.3.1 SÄPO:s verksamhetsområde

När det rör sig om ett samhällsfarligt brott, som räknas upp i bl.a. 13, 18 och 19 kap. BrB hamnar utredningen inom SÄPO:s område. Denna

¹¹² Bohlin, a.a. s. 217f.

¹¹³ Initieras av antingen polis eller åklagare när det finns skäl att anta att ett brott har begåtts, se 23 kap. 1 § RB.

¹¹⁴ Helmius, a. a. s. 265.

arbetsfördelning grundar sig i att SÄPO har till uppgift att skydda Sveriges demokratiska system, den nationella säkerheten och fri- och rättigheter. Därmed anses det motiverat att, när ett tungt samhällsvärde står hotat på grund av ett brott, låta SÄPO använda sig av den befogenhet de enligt lag har att tillgå. Detta gäller de brott som har räknats upp i förebyggandelagen. I förhållande till OSL, åligger det SÄPO eller polisen i vissa fall, att ex officio underrätta den enskilde om denne har blivit utsatt för hemliga tvångsmedel.¹¹⁵

6.3.2 Underrättelseskyldighet som undantag

I enlighet med att de tvångsmedel som berörs här är hemliga, har den enskilde inte kännedom om hemliga intrång i hans privata sfär. Det finns dock föreskrivet i 16-17 §§ förebyggandelagen att den som har blivit hemligt avlyssnad eller övervakad, både elektroniskt eller med kameraövervakning i enlighet med 1 § första stycket, punkt 7 förebyggandelagen, ska underrättas om åtgärderna som den har varit utsatt för. Den enskilde ska även underrättas om misstanken som legat till grund för åtgärden. Brotten detta gäller är mord, dråp, grov misshandel, människorov eller olaga frihetsberövande i avsikt att påverka offentliga organ eller för den som bedriver yrkesmässig nyhetsverksamhet eller annan journalistik, i syfte att den som bedriver verksamheten att vidta eller avstå från att vidta en åtgärd eller för att hämnas en åtgärd.¹¹⁶ För övriga brott som är uppräknade i katalogen i 1 § förebyggandelagen, finns det ingen liknande underrättelseskyldighet för polisen.

Det framkommer i 2006 års utredning att ett undantag från underrättelseskyldighet undergräver förtroendet mot det allmänna. Möjligheten att få insyn i ett ärende som rör en själv, finns i form av att den enskilde kan vända sig till ett tillsynsorgan och begära att en kontroll av tvångsmedelsanvändningen ska företas. Detta organ, Säkerhets- och integritetsskyddsmyndigheten¹¹⁷, är parlamentariskt anknutet och ska granska tvångsmedelsanvändningen både på ett löpande plan men även på begäran av en enskild.¹¹⁸

SÄPO har, i 2006 års proposition, anfört att de skulle vilja ha ett undantag från en allmän underrättningsskyldighet. Detta med anledning av att underrättelseskyldighet dels försvårar och skadar undersökningen och dels försvårar internationellt samarbete. I huvudsak råder uppfattningen att allmänintresset av insyn inte bör väga lika tungt som vid normala

¹¹⁵ SOU 2006:98, s. 116ff.

¹¹⁶ Sammanfattningsvis rör det sig om brott som på något sätt hotar det yttrandefriheten.

¹¹⁷ Hädanefter benämnt som SIN.

¹¹⁸ SOU 2006:98, s. 118.

brottsutredningar (de brott som faller utanför SÄPO:s arbetsordning). Detta är bakgrunden till varför det föreligger omfattande undantag från underrättelseskyldigheten. SÄPO har även möjlighet att få uppskov med underrättelsen av samma anledning. De brott som SÄPO utreder, kräver ofta tidsmässigt långa undersökningar och en tidig underrättelse kan riskera en utredning om det inte går att se vilka konsekvenser en underrättelse kan få.¹¹⁹

Utredningen landar i att ett generellt undantag från underrättelse inte bör förekomma, men i praktiken ser det ut så ändå.¹²⁰ Denna uppfattning går att utläsa från SOU 2012:44, där det anses att underrättelseskyldigheten ska vara restriktiv, eftersom att en underrättelse skulle kunna motverka huvudsyftet med underrättelseverksamhet i stort.

Underrättelseskyldigheten som ankommer SÄPO och eventuellt polisen, måste balanseras mot OSL:s regler när det kommer till insyn i det egna ärendet.

6.4 Undantag från insyn vid brottsförebyggande åtgärder

Enligt 16 § förebyggandelagen, ska den som blivit utsatt för en hemlig tvångsåtgärd enligt samma lag, bli underrättad om detta, om det rör sig om ett av brotten i 1 § första stycket punkten 7 förebyggandelagen. Övriga brott som en individ visar påtaglig risk för att begå, omfattas inte av underrättelseskyldigheten i 17 och 18 §§ förebyggandelagen. Det finns även en möjlighet att kringgå underrättelseskyldigheten om det inte med hänsyn till omständigheterna är uppenbart att det är utan betydelse att underrättelse sker.

Underrättelse ska ske så snart ärendet där åtgärden vidtogs har avslutats och ska enligt 17 § förebyggandelagen innehålla uppgifter om vilka hemliga tvångsmedel som har använts mot den enskilde. Om det rör sig om avlyssning och övervakning av hemlig kommunikation, ska även uppgiften omfatta vilket telefonnummer, adress eller annan kommunikationsutrustning åtgärden har avsett. Vid hemlig kameraövervakning ska platsen för övervakningen anges. Förutom dessa uppgifter ska den övervakade få ta del av vad det är för misstanke som har legat till grund för åtgärden. Den som inte är eller har varit misstänkt ska få uppgift om detta.¹²¹

¹¹⁹ SOU 2006:98, s. 120.

¹²⁰ SOU 2012:44, s. 745.

¹²¹ Notera åtskillnaden mellan att stå misstänkt för ett brott och att påvisa påtaglig risk att begå detsamma. Här menas det alltså att den som i ett senare skede inte har blivit misstänkt för brott, men likväl blivit utsatt för hemlig spaning, ska bli underrättad om förundersökning inte har upprättats.

I 18 § förebyggandelagen finns det begränsningar för utlämnande av uppgifter och därmed även underrättelseskyldighet på grund av uppgifter som på något vis hänför sig till 15 kap. 1 § eller 2 §, 18 kap. 1-3 §§ eller 35 kap. 1 § eller 2 § OSL.

18 § förebyggandelagen anger hur länge polisen eller SÄPO kan avvakta med underrättelse. Möjligheterna för att få uppskov med underrättelseskyldigheten är avhängigt prövningen av de lagrum i OSL som nämns. Det innebär, i enlighet med 18 § förebyggandelagen, att utlämnande av uppgifter kan skjutas upp tills sekretessen inte längre gäller.

6.4.1 Utrikessekretess som skyddsintresse

Utrikessekretessen i 15 kap. 1 § OSL reglerar frågan om uppgifter som hänför sig till Sveriges förbindelser med annan stat eller i övrigt rör annan stat, mellanfolklig organisation, myndighet, medborgare eller juridisk person i annan stat, eller statslös. Uppgifter som hänför sig till de ovan uppräknade mellanfolkliga aktörer, kan utgöra ett hinder för utlämnande om det kan antas att utlämnandet stör Sveriges mellanfolkliga förbindelser eller på annat sätt skadar landet om uppgiften röjs. Lagrummet föreskriver ett rakt skaderekvisit vilket innebär att offentlighet för uppgifterna är huvudregel. Detta lagrum kompletteras av sekretessen i det internationella samarbetet i 15 kap. 1 a § OSL, som handlar om sekretess som hänför sig till EU-rättsakter¹²². Här avses alltså huruvida offentliga myndigheter är bundna av sekretess till följd av EU-rättsakter.¹²³ Detta lagrum reglerar förhållandet då en uppgift som en myndighet har elektronisk tillgång till i en upptagning av automatiserad behandling hos en annan mellanfolklig aktör, om myndigheten inte får behandla uppgiften enligt en bindande EU-rättsakt, eller ett av Sverige eller EU ingånget avtal med en annan stat eller mellanfolklig organisation. Om det föreligger på ovan angivet sätt ska sekretess föreligga.

Sekretessen bedöms utifrån ett rakt skaderekvisit för alla myndigheter som befattar sig med handlingar som faller under 15 kap. 1 § OSL. Det innebär att en uppgift ska kunna sekretessbeläggas om utlämnande stör Sveriges mellanfolkliga förbindelser eller på annat sätt skadar landet om uppgiften röjs. Rekvisiten inte tolkas alltför vitt enligt lagkommentaren.¹²⁴ Det måste röra sig om någon olägenhet för landet för att skada ska anses föreligga. Till exempel, om ett avsändande land som står för uppgiften eller handlingen har hemligstämplat densamma, kan detta utgöra en sådan faktor som stör Sveriges mellanfolkliga förbindelser enligt denna paragraf. Däremot

¹²² Förordningar, direktiv eller beslut. Se artikel 288 FEUF.

¹²³ Se även 15 kap. 1 b § OSL angående utrikessekretess vid direktåtkomst.

¹²⁴ Se Karnov Internet, Offentlighets- och sekretesslag (2009:400), 15 kap. 1 §, not 183.

åsidosätter inte det myndighetens självständiga prövning i frågan vilket bland annat har stöd i RÅ 2000 ref. 22.¹²⁵

Skaderekvisitet i 15 kap. 1 a § är betydligt svårare att avgöra hur det förhåller sig.¹²⁶ Om Sverige ingår ett avtal genom EU eller dylikt och om det i avtalet är föreskrivet absolut sekretess, kan det tolkas som att Sveriges möjligheter att delta i det internationella samarbetet kan försämrats vid ett röjande av uppgiften.¹²⁷ Enligt förarbeten, innebär det om en avsändare eller avtalspart motsätter sig ett utlämnande av uppgift vid förfrågan, kan detta vara ett hinder mot utlämnande.¹²⁸

Försvarssekretessen i 15 kap. 2 första stycket¹²⁹ aktualiseras också, i och med hänvisningen från 18 § förebyggandelagen. Här regleras sekretess för uppgifter som rör verksamhet för att försvara landet eller planläggning eller annan förberedelse av sådan verksamhet. Uppgifter som rör totalförsvaret i övrigt, om det kan antas att det skadar landets försvar på annat sätt vållar fara för rikets säkerhet om uppgiften röjs, omfattas också. Även här stadgas ett rakt skaderekvisit, vilket innebär att det måste vara påkallat för landets säkerhet att undanta uppgiften från offentlighet.¹³⁰ Det är inte enbart Försvarmakten som är bunden av denna sekretess utan det gäller alla myndigheter som tillämpar OSL i sin verksamhet. I förhållande till uppsatsens frågeställning är ett relevant exempel att åklagarmyndigheten eller polisen som är myndigheter, själva måste pröva uppgiftens utlämnande utifrån detta lagrum.

För både utrikessekretessen och försvarssekretessen gäller sekretessen i fyrtio år. Här kan två starka allmänna intressen utläsas. Här rör det sig alltså om internationella relationer och deras bevarande, samt rikets säkerhet. Detta är alltså de samhällseliga och allmänna intressen som kan inskränka offentligheten och insynen i ett ärende enligt förebyggandelagen.

6.4.2 Brottsförebyggande åtgärder som skyddsintresse

I 18 kap. OSL regleras sekretess till skydd främst för intresset att förebygga eller beivra brott. Offentligheten och insynen i ärendet kan inskränkas genom de lagrum som hänvisas från 18 § förebyggandelagen. Det finns s.k.

¹²⁵ Se Karnov Internet, Offentlighets- och sekretesslag (2009:400), 15 kap. 1 §, not 191-194.

¹²⁶ Proposition 2012/13:192, s. 27.

I propositionen behandlas frågan huruvida lagrummet är föreskrivet med ett skaderekvisit överhuvudtaget.

¹²⁷ Se Karnov Internet, Offentlighets- och sekretesslag (2009:400), 15 kap. 1 a§, not 186-191.

¹²⁸ Prop. 2012/13:192, s. 12.

¹²⁹ Se även 15 kap. 2 § OSL andra stycket, rörande försvarsuppfinningar.

¹³⁰ Se Karnov Internet Offentlighets- och sekretesslag (2009:400), 15 kap. 2 §, not 195-197.

förundersökningssekretess i 18 kap. 1 § OSL, som stadgar att sekretess gäller för uppgift som hänför sig till förundersökning i brottmål eller till angelägenhet som avser användning av tvångsmedel i sådant mål, eller i annan verksamhet för att förebygga brott, om det kan antas att syftet med beslutade eller förutsedda åtgärder motverkas eller den framtida verksamheten skadas om uppgiften röjs. Främst punkt 2 i nämnda paragraf är intressant för denna utredning. Där stadgas det att om förutsättningarna för sekretess föreligger enligt ovan, ska sekretess gälla för annan verksamhet än sådan som avses i 18 kap. 1 § punkt 1. I 18 kap. 1 §, punkt 2 och punkt 3 omfattas verksamhet som bedrivs av åklagarmyndighet, Polismyndighet, SÄPO, Skatteverket, tullverket eller kustbevakningen eller Finansinspektionen. Uppgifterna ska prövas i förhållande till det brottsförebyggande intresset i 18 kap. 1 § OSL. Sekretessen gäller i fyrtio år.

I 18 kap. 2 § OSL regleras sekretess som hänförs till verksamhet som avses i polisdatalagen (2010:361). Sekretess prövas enligt samma förutsättningar i 1 §. Här gäller sekretessen i högst sjuttio år. Polisdatalagen ger möjlighet att lämna personuppgifter till SÄPO:s brottsbekämpande verksamhet under de förutsättningar som regleras i 2 kap. 7 § och 6 kap. 1 § polisdatalagen.

Vidare inskränks insynsmöjligheterna vid utlämnande av uppgifter i 18 kap. 3 § OSL, där sekretessen enligt nämnda 1 § och 2 § även gäller i annan verksamhet än som där avses hos myndighet för att biträda en åklagarmyndighet, polismyndighet, Säkerhetspolisen, Skatteverket, Tullverket eller Kustbevakningen med att förebygga, uppdaga, utreda eller beivra brott [...] för uppgift som angår misstanke om brott. Bestämmelsen är utvidgad till myndigheter i annan verksamhet än de ovan nämnda. Sekretess kan upprätthållas för andra myndigheters utredningar, utlåtanden och yttranden som gjorts på begäran av polis eller åklagare eller som än inte kommit dessa myndigheter till handa. Det handlar alltså om biträdande myndigheters möjligheter att underrätta åklagare eller polis. Dessa myndigheter ska vara behjälpliga de uppräknade myndigheterna i syfte att bekämpa eller beivra brott.¹³¹

Statens intresse att förebygga allvarliga brott är en av de förutsättningar som kan verka inskränkande mot offentlighet och är därmed ett av de allmänna intressen som kan inverka på insynen i det enskilda ärendet.

¹³¹ Se Karnov Internet, Offentlighets- och sekretesslag (2009:400), 18 kap. 3 §, not 244-245. Exempelvis socialtjänsten, Migrationsverket, m.m.

6.4.3. Skydd för den enskilde och dennes närstående

I 35 kap. OSL regleras sekretess till skydd för enskild i verksamhet som syftar till att förebygga eller beivra brott. Det finns en katalog av förutsättningar för sekretessbeläggning som inte behandlas i sin helhet här.¹³² I 35 kap. 1 § OSL regleras sekretess som gäller för uppgift om en enskilds personliga och ekonomiska förhållanden. Om det står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till honom eller henne lider skada eller men, kan uppgiften lämnas ut. 1 § hänför sig till straffrättsprocessuella åtgärder av olika slag. Lagrummet skyddar inte själva brottmålsundersökningen utan den enskildes personliga integritet i förhållande till den. Vid användning av tvångsmedel gäller sekretess för uppgift om vem som är misstänkt endast om det kan antas, att fara uppkommer för den misstänkte. Även risken för att en närstående till honom eller henne utsätts för våld eller lider annat allvarligt men om uppgiften röjs kan inskränka på offentligheten i ärendet.

I 35 kap. OSL skyddas således den enskildes personliga integritet. Kretsen berörda som också ska tas hänsyn till är utvidgat till att omfatta närstående. Skyddsintresset är således den enskilde eller dennes närstående.

I 35 kap. 2 § OSL föreskrivs möjligheten till att sekretessbelägga uppgifter endast om det kan antas att fara uppkommer för att någon utsätts för våld eller lider annat allvarligt men om uppgiften röjs. I både 1 och 2 §§ gäller sekretessen högst i 70 år.

6.5 Säkerhetsventil genom säkerhets- och integritetsskyddsnämnden?

SIN påbörjade sin verksamhet i januari 2008. Syftet med inrättandet av denna myndighet var att ge enskilda möjligheten att få insyn om de har blivit utsatta för hemliga tvångsmedel på ett felaktigt sätt. Myndigheten i fråga är en fristående tillsynsmyndighet och fungerar som en ventil som enskilda kan använda sig utav om de på egen hand inte kan få insyn i sitt eget ärende genom en sekretessprövning enligt OSL. Tillsynen riktar sig mot de brottsbekämpande myndigheterna: SÄPO, polisen, åklagarmyndigheten, m.fl.¹³³

SIN:s ledamöter består av två lagfarna domare, en ordförande och en vice ordförande. Övriga ledamöter består av representanter som har föreslagits av partigrupper i riksdagen.¹³⁴ Tanken är att den parlamentariska

¹³² Se 35 kap. 1 § punkt 1-11 OSL.

¹³³ SvtJ 2013, *Om säkerhets- och integritetsskyddsnämnden*, s. 502.

¹³⁴ Alla partigrupperna föreslår en representant som ska företräda partiet i nämnden. Den nuvarande konstellationen består bl.a. av f.d. riksdagsledamöter, men detta är inget krav för att sitta i nämnden.

representationen ska ge medborglig insyn. Samtliga partigrupper är representerade i SIN genom dess ledamöter.¹³⁵

Enligt prop. 2006/07:133 är tillsynsverksamheten nödvändig för att allmänheten ska ha förtroende för det allmänna i fråga om användande av hemliga tvångsmedel. Vid inrättandet av SIN var den rättspolitiska grundtanken att organet skulle utgöra en rättssäkerhetsgaranti för den enskilde.¹³⁶ SIN ska, genom tillsyn, stävja eventuellt maktmissbruk från brottsbekämpande myndigheter i de fall där det kan förekomma. Heuman m.fl. anser att tillsynen är en rättssäkerhetsförutsättning för den enskilde.¹³⁷ Tillsynen ska utgöra ett komplement för underrättelseskyldigheten som föreligger enligt förebyggandelagen, som är restriktiv i denna fråga.¹³⁸

Tillsynen bedrivs på två sätt, antingen genom att SIN ex officio bedriver granskning eller genom att en enskild väljer att initiera ett ärende. Fokus på tillsynen handlar om regelefterlevnad (legalitet) och *inte* effektivitet.¹³⁹ Tillsynen kan göras genom en rad olika granskningar, allt från intervjuer med befattningshavare till analyser av interna riktlinjer.¹⁴⁰ Enligt 2006 års proposition, ska den enskilde i normalfallet få besked huruvida det har förekommit olaglig tvångsmedelsanvändning mot honom.¹⁴¹ SIN måste i sin verksamhet ta hänsyn till eventuella sekretessbestämmelser i OSL vid underrättelse, vilket i praktiken kan innebära att sekretess i ett tillsynsärende också kan förekomma. Då får den enskilde ta del av de uppgifter som inte är belagda med sekretess.¹⁴²

6.6 Sammanfattning

De diskuterade lagrummen aktualiseras när en enskild har varit utsatt för hemliga tvångsmedel och vill ha åtkomst till uppgifter rörande detta ärende. Detta gäller specifikt för brott i enlighet med 1 § första stycket, första punkten förebyggandelagen. För övriga brott i förebyggandelagen, finns inte motsvarande insynsmöjlighet. Om den enskilde skulle vilja ta del av uppgifter rörande ett ärende som hänför sig till förebyggandelagen, måste allmänna intressen vägas mot offentlighetsprincipen. Utpekade allmänna intressen som kan verka i inskränkande riktning mot den enskilde, har identifierats som beivrande av brott, bevarandet eller bejakandet av internationella mellanfolkliga relationer, frågor som rör rikets säkerhet och

¹³⁵ SvtJ 2013, *Om säkerhets- och integritetsnämnden*, s. 506.

¹³⁶ Prop. 2006/07:133, s. 28f.

¹³⁷ SvtJ 2013, *Om säkerhets- och integritetsnämnden*, s. 508.

¹³⁸ Prop. 2006/07:133, s. 31.

¹³⁹ SvtJ 2013, *Om säkerhets- och integritetsnämnden*, s. 506.

¹⁴⁰ SvtJ 2013, *Om säkerhets- och integritetsnämnden*, s. 507.

¹⁴¹ Prop. 2006/07:133, s. 70.

¹⁴² SvtJ 2013, *Om säkerhets- och integritetsnämnden*, s. 508.

försvarehemligheter och den enskildes eller dennes närståendes personliga integritet och säkerhet. I enlighet med OSL går det således att inskränka insynen för den enskilde baserat på dessa skyddsintressen.

Den enskilde kan även begära att ta del av uppgifter genom SIN, som utövar tillsyn i denna typ av ärenden. Uppgifter kan sällan utlämnas i sin helhet. SIN utövar tillsyn i syfte att kontrollera att SÄPO, polis eller åklagare har använt sig av hemliga tvångsmedel på ett lagenligt sätt. Tillsynen motsvarar inte en insyn i OSL:s mening.

7 Integritet och allmän ordning – sammanfattande diskussion

Vad innebär personlig integritet?

Den personliga integriteten i ideell mening är grundlagsskyddad i 2 kap. 6 § RF, som är huvudfokus i denna utredning. Som framgått av utredningen, finns det ingen entydig juridisk eller filosofisk/psykologisk definition av vad personlig integritet innebär. Jag har dock valt att inkludera definitionerna som Mattson, Carbonnier, Tännjö m.m. diskuterar. Inom en individs personliga sfär omfattas tankar, värderingar, önskningar, privatliv, åsikter samt samtycke och disponerande av information. Jag inkluderar även individens personlighet i denna definition. Tillsammans omfattar dessa faktorer det som avses med personlig integritet i ideell mening. Som framgått, är en kränkning av den personliga integriteten i ideell mening av allvarlig art då den utgör ett ingrepp mot en individs personlighet och privatliv/privata sfärer. Dessa sfärer ska som utgångspunkt hållas fredade från oönskade ingrepp, då de utgör en sorts garanti för den enskilde att staten litar på hen. Ett ingrepp kan få allvarliga konsekvenser i fråga om individens tilltro till det allmänna.

Hur begränsas rätten till personlig integritet i förhållande till andra konstitutionella intressen såsom allmän ordning?

Av anförda förarbeten och lagar framgår det att lagstiftaren rättspolitiska uppfattning om problemet är att integritet och brottsförebyggande åtgärder måste vägas mot varandra och att den personliga integriteten inte ska gå att inskränka godtyckligt eller på slentrianmässig väg. Här vägs intresset av den enskilde medborgarens frihet mot intresset av att ett brott ska förhindras (preventiv brottsbekämpning).

Personlig integritet i ideell mening kan följaktligen begränsas när den enskilde visar påtaglig risk att begå ett allvarligt brott i enlighet med förebyggandelagen. Begränsningen för den personliga integriteten i ideell mening görs genom avlyssning, övervakning eller kameraövervakning. Den enskilde har inte kännedom om tvångsmedlen, då de hålls hemliga i syfte att skydda själva brottsförebyggandet. I förebyggandelagen stadgas vissa allvarliga brott som avser att skydda särskilda intressen i samhället. I detta arbete har jag identifierat följande intressen som kan väga över och begränsa personlig integritet:

- Rikets säkerhet
- Försvaret
- Utrikesfrågor, så som internationella relationer till andra stater
- Personlig integritet för den enskilde och/eller dennes närstående
- Allmän ordning: förebyggande av brott och beivrande och/eller utredning av brott

Dessa skyddsintressen är avgörande för Sveriges territoriella intressen och diplomatiska förbindelser. Dessa intressen finns för att skydda den allmänna ordningen i samhället. Enligt gällande rätt, kan ett komprometterande av dessa specifika intressen hota den allmänna ordningen och säkerheten. Den personliga integriteten begränsas med hjälp av förebyggandelagen som avser att skydda just allmän ordning, vilken bl.a. omfattar förebyggande och beivrande av brott. De brott som den enskilde ska visa påtaglig risk inför att begå, är allmänfarliga brott i 13, 18 och 19 kap. BrB och förebyggandelagen. När allmänheten hotas av en enskild i enlighet med dessa lagrum, kan dennes personliga integritet begränsas i enlighet med förebyggandelagen. Detta sker då i form av användandet av hemliga tvångsmedel.

I lagen finns maktspärrear i form av konstitutionella principer för att begränsa godtycke och maktmissbruk. Prövningen av en begränsning av en rättighet måste föregås av likabehandling och objektivitet. Proportionalitetsprincipen och legalitetsprincipen ger bäst vägledning enligt min mening. Ovan redogjorda teorier om maktbegränsning framhåller, att utan en maktbegränsning finns det en risk för missbruk av regler, oavsett hur väl avvägda de är i lagtext. Lagtexten lämnar ett utrymme för en individuell bedömning i varje enskilt fall. Det kan framhållas att om ett beslut är fattat på en proportionell grund, finns det anledning att anta att beslutet även är legitimt. Principerna måste tas i beaktande vid en intresseavvägning mellan personlig integritet och allmän ordning.

Begränsningen av den personliga integriteten ska vara så lite ingripande som det går och först då det är nödvändigt tillåter domstolen mer ingripande åtgärder, såsom hemliga tvångsmedel.

Hur tar sig ovan nämnda intresseavvägning i uttryck vid beivrande och förebyggande av brott och vilka sekretessbestämmelser kan inverka på insynen i brottsförebyggande ärenden?

Jag har ovan besvarat frågan på hur intresseavvägningen mellan personlig integritet och preventiv brottsbekämpning tar sig till uttryck i rättsordningen. Brottsförebyggande åtgärder är ett sätt att bevara allmän

ordning. Jag har funnit att beivrande och förebyggande brott faller under allmän ordning. Härefter diskuteras insyn i ärenden där hemliga tvångsmedel har utnyttjats på ett preventivt plan. Insynen är svårtillgänglig för den enskilde. Den gällande rätten är ett lapptäcke av regleringar som spänner mellan RB, förebyggandelagen och OSL. Lagarna kompletterar och fyller ut varandra och det finns inget generellt svar på när den enskilde kan få tillgång till uppgifter som rör dennes eget ärende. Detta gör det betydligt svårare att föreställa sig de konkreta implikationerna av att ha blivit utsatt för ett hemligt tvångsmedel. Kan den enskilde anses kränkt utan att själv ha vetskap om det? Här finns det anledning att diskutera insyn som en aspekt av integritet. Jag anser att Mattsson formulerar det på ett sätt så att ovanstående fråga kan besvaras jakande. Integritet anses utgöra information som den enskilde själv disponerar över, samt vilken information om sig själv hen vill ta del av. Det innebär, enligt min tolkning, att integriteten kan kränkas utan att en har vetskap om det. Den enskilde har förlorat kontrollen över sitt eget privatliv och de privata aspekter som kan omfattas av det. Den enskilde förlorar därmed sin autonomi i förhållande till det allmänna, vilket betraktas, enligt Tännjö m.fl., som en konsekvens av en integritetskränkning.

Om situationen har löpt så långt att den enskilde har blivit utsatt för ett hemligt tvångsmedel, kan det hända att denne blir underrättad om det. Möjligheten att *aldrig* bli underrättad föreligger också. Den enskilde kan själv begära en prövning av utlämnande av uppgifter som rör dennes eget ärende och då ställer kraven i OSL upp skaderekvisit. OSL sätter upp ett rakt skaderekvisit i uppsatsens nämnda lagrum. Ett rakt skaderekvisit är av mildare grad än exempelvis absolut sekretess. Det föreligger dock en stark presumtion att det är svårt att få ut uppgifter i handlingar som rör en själv när det rör ett ärende som kan härledas till förebyggandelagen. Detta eftersom förebyggandelagen skyddar brottsutredningar, som kan riskeras om uppgifter lämnas ut för tidigt eller överhuvudtaget. Detta innebär en betydande svårighet för den enskilde att få insikt om vad den har blivit utsatt för. Det ska även tilläggas att eftersom underrättelseplikten som föreligger enligt förebyggandelagen är så pass restriktiv (exempelvis avses inte alla brott i 1 §) blir det ännu svårare att veta hur och varför den enskilde har blivit övervakad. Svårtillgänglighet till information, i kombination med att den enskildes privata sfär blir utsatt för ingrepp i enlighet med förebyggandelagen, innebär en allvarlig integritetskränkning som följd.

Om det inte går att få ut uppgifter genom OSL:s regler, går det att använda tillsyn genom SIN. Tillsynen kan beskrivas som ett komplement till insyn. Tillsynen i sig ger inte den enskilde rätt att få insyn i en konkret akt eller handlingar som rör denne, utan den ska fungera som en kontroll av att regler

och interna riktlinjer efterlevs och lever upp till en legitim standard. SIN kan själva, med stöd av OSL och förebyggandelagen eller vad som förekommer i en utredning, välja att begränsa vilka uppgifter som lämnas ut. SIN kan komma fram till att delar eller helheten av en utredning inte kan delges den enskilde. SIN underrättar den sökande i stort sett enbart när det rör sig om s.k. illegitima fall av övervakning. Det innebär att om den enskilde har blivit utsatt för tvångsmedel och SIN har funnit det korrekt hanterat, finns det risk för att inte få insyn den vägen heller.

Hur kan ovan nämnda förhållande, avseende integritetskränkningen, kritiseras med ledning av olika teorier?

Integritet är en grundbult för den mänskliga autonomin utifrån pliktetiska teorier. Att människans individualitet och integritet sitter i sättet hen tänker på, drömmer och fantiserar om, talar för att det är ett värde som inte får inskränkas. Dessa värderingar speglas även i förarbeten, grundlagen, EKMR och annan lagtext. Rätten till personlig integritet är grundlagsskyddad, vilket visar på vikten att skydda individen så långt det är möjligt från intrång i den privata sfären. Med denna utgångspunkt går det argumentera för att det är ett värde som helst ska stå icke inskränkbart.

Som påtalat har statsmaktens förtroende till individen och vice versa en stor betydelse i förarbetena och doktrin. *Förtroendet* är en förutsättning för att den enskilde ska känna sig trygg i samhället och skyddad från eventuella ingrepp som hen inte kan ha kännedom om, vilket även Tånnsjö framför. Att den enskilde hela tiden ska behöva tänka på att ett överstående statligt övergrepp kan ske är inte önskvärt. Den enskilde kan uppfatta det som att staten inte litar på honom.

Ur ett utilitaristiskt perspektiv går det att argumentera för att det är motiverat att övervaka individer om man ser till samhällsnyttan, i detta fall, bevarande av allmän ordning. Enligt min analys, går det att se en tydlig utilitaristisk idé i lagstiftningen som den ser ut idag. När rikets säkerhet, internationella relationer och försvaret är skyddsgrunder för att inskränka den enskildes personliga integritet, skyddar det inte blott dessa former av allmänna intressen utan snarare vad som kan tolkas in till att omfatta dem. Samhällelig trygghet och lugn. Rikets säkerhet handlar om att säkerställa allmän ordning och säkerhet och hela samhället skyddas genom detta intresse. Om den enskilde har utsatts för hemliga tvångsmedel för att hen visar påtaglig risk att begå ett terroristbrott som riktar sig mot andra människor, är det enligt det utilitaristiska perspektivet motiverat att inskränka denna individs frihet, då det skyddar många andra från onödigt lidande. Detta tankesätt återspeglas i förarbetena. I det läget, får den

enskildes personliga integritet stå tillbaka som värde till fördel för samhället i stort. Utifrån ett rättsstatligt och teoretiskt perspektiv kan alltså den utilitaristiska teorin legitimera den här typen av rättighetsinskränkningar. Det är uppenbart att rätten till personlig integritet är inskränkbar på formellt legitima grunder. Förutom att grundlagen skyddar den enskilde, finns det lägre stående rättsnormer, som förebyggandelagen och praxis, som sätter upp ramar för hur långt integriteten får inskränkas. Ramen är dock väldigt vidsträckt, förebyggandelagen medger i princip ett fullt åsidosättande av 2 kap. 6 § RF. I kombination med de smala insynsmöjligheterna för den enskilde, är det min uppfattning att integritetsbegränsningen är väldigt långtgående.

Inskränkningarna betraktas som nödvändiga för att skydda samhället i stort, vilket dock kan te sig motsägelsefullt eftersom lagtext och konventionstext uppvärderar den personliga integriteten/privatlivet till ett högt stående värde. Här finns således en kollisionkurs mellan två konstitutionella intressen, att å ena sidan respektera den enskildes privata sfär men å andra sidan att skydda samhället. Går det att tala om proportionalitet och legitimitet när så pass grundläggande värden som integritet inskränks? Detta är svårt att besvara med utgångspunkt att det rör sig om två tunga konstitutionella intressen.

Frågeställningar som uppkommer, men som inte kan besvaras utifrån denna uppsats, är hur vidsträckt möjligheten att övervaka en individ bör vara. Vad innebär den rådande ordningen för den enskilde och slutligen, vad säger det om ett samhälle i stort? Är priset som den enskilde och kollektivet får betala för dessa övervakningsmöjligheter värt konsekvenserna, sett till hur det kan påverka den enskildes autonomi och dennes förtroende till statsmakten?

Käll- och litteraturförteckning

Litteratur

Barak, Aharon. & Kalir, Doron (2012). *Proportionality: constitutional rights and their limitations*. Cambridge: Cambridge University Press

Bentham, Jeremy (1988). *A fragment on government*. New authoritative ed. Cambridge: Cambridge Univ. Press

Berggren, Niclas, Karlson, Nils & Nergelius, Joakim (red.) (1999). *Makt utan motvikt: om demokrati och konstitutionalism*. Stockholm: City Univ. Press

Bernitz, Ulf & Kjellgren, Anders (2014). *Europarättens grunder*. 5., [omarb. och uppdaterade] uppl. Stockholm: Norstedts juridik

Bix, Brian H. (2012). *Jurisprudence: theory and context*. 6. ed. London: Sweet & Maxwell

Bohlin, Alf (2001). *Offentlighetsprincipen*. 6., [omarb.] uppl. Stockholm: Norstedts juridik

Bring, Thomas & Diesen, Christian (2009). *Förundersökning*. 4., [omarb.] uppl. Stockholm: Norstedts juridik

Bull, Thomas: *Konstitutionella snedsteg – en studie av svensk trohet mot grundlag*, Smith, Eivind & Petersson, Olof (red.) (2004). *Konstitutionell demokrati*. 1. uppl. Stockholm: SNS förl.

Cameron, Iain (2014). *An introduction to the European Convention on Human Rights*. 7. ed. Uppsala: Iustus

Dahlman, Christian (2010). *Rätt och rättfärdigande: en tematisk introduktion i allmän rättslära*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur

Eek, Hilding (1942). *Om tryckfriheten*. Diss. Uppsala : Univ.

Gunnartz, Kristoffer (2007). *Välkommen till övervakningssamhället*. Stockholm: Bokförlaget DN.

Helmius, Ingrid (2000). Polisens rättsliga befogenheter vid spaning. Diss. Uppsala: Univ.

Korling, Fredric & Zamboni, Mauro (red.) (2013). *Juridisk metodlära*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur

Marcusson, Lena (red.) (2012). *Offentlighetsrättsliga principer*. 2. uppl. Uppsala: Iustus.

Mattsson, Titti (2002). Barnet och rättsprocessen: rättssäkerhet, integritetsskydd och autonomi i samband med beslut om tvångsvård. Diss. Lund : Univ., 2002

Mill, John Stuart (1960[1910]). *Utilitarianism, liberty, representative government..* Repr. London:

Moberg, Erik (2011). *Statsvetenskap*. Lövestad: Mobergs publikationer AB

Nergelius, Joakim (2014). *Svensk statsrätt*. 3., [uppdaterade] uppl. Lund: Petersson, Olof (red.) (1987). *Maktbegreppet*. Stockholm: Carlsson

Strömberg, Håkan & Lundell, Bengt (2011). *Sveriges författning*. 21., [rev.] uppl. Lund: Studentlitteratur

Tännsjö, Torbjörn (2010). *Privatliv*. Stockholm: Fri tanke

Artiklar

Heuman Sigurd, Eva Melander Tell,
Om säkerhets- och integritetsnämnden,
Svensk Juristtidning, 2013

Malmsten, Krister,
Hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning,
Svensk juristtidning, 1992.

Sandgren Claes,
Om empiri och rättsvetenskap,
Juridisk Tidskrift, 1995/96

Sandgren Claes,
Om teoribildning och rättsvetenskap,
Juridisk Tidskrift, 2004/05

Warren och Brandeis,
The right to privacy,
Harvard Law Review publicerad 15 dec 1890.*

Offentligt tryck

Proposition 2006/07:133,
Ytterligare rättssäkerhetsgarantier vid användandet av hemliga tvångsmedel, m.m.

Proposition 2006/07:31,
En anpassad försvarsunderrättelseverksamhet

Proposition 2007/08:163,
Åtgärder för att utreda vissa samhällsfarliga brott, m.m.

Proposition 2012/13:192,
Sekretess i det internationella samarbetet

SOU 1984:54.
Tvångsmedel – anonymitet – integritet

SOU 1987:74.
Optisk – elektronisk övervakning

SOU 2006:98.
Ytterligare rättssäkerhetsgarantier vid användandet av hemliga tvångsmedel, m.m.

SOU 2012:44.
Hemliga tvångsmedel mot allvarliga brott

SOU 2015:31.
Datalagring och integritet

Elektroniska källor

Eklundh, Johanna, Holmin, Maria och Kasurinen, Anton

SVT-nyheter, Tidslinje: Terrorådalen i Paris,

<http://www.svt.se/nyheter/utrikes/lista-har-intraffade-blodiga-daden-i-paris>,

Hämtad 2015-11-23. Publicerad 2015-11-20.

Holmberg, Anders och Holmin, Maria

SVT-nyheter, SÄPO-chefen om läget: Det är otroligt allvarligt,

<http://www.svt.se/nyheter/inrikes/sapo-chefen-vi-har-aldrig-haft-ett-sadant-har-tryck>,

Hämtad 2015-11-23. Publicerad 2015-11-15.

Karnov Internet kommentar, 15 kap. 1 § OSL,

Katrin Hollunger Wågner, hämtad 2015-10-06.

Karnov Internet kommentar, 15 kap. 1 a § OSL,

Katrin Hollunger Wågner, hämtad 2015-10-06.

Karnov Internet kommentar, 15 kap. 2 § OSL,

Katrin Hollunger Wågner, hämtad 2015-10-06.

Karnov Internet kommentar, 2 kap. 19 § RF,

Henrik Jernsten, hämtad 2015-09-10.

Karnov Internet kommentar, 18 kap. 3 § OSL,

Katrin Hollunger Wågner, hämtad 2015-10-06.

Karnov Internet kommentar, 27 kap. 19 § RB,

Gunnel Lindberg, hämtad 2015-09-23.

Lindberg, Rättegångsbalk

(1942:740) 27 kap. 19 §, Lexino 2015-07-01.

Senast genomgången 2015-07-01.

Nationalencyklopedin,

Jan Otto-Ottosson, *Integritet*, hämtad 2015-09-10,

<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/integritet>

Niklas Forsberg och Emelie Smedslund,

SVT-nyheter, *Terrorism bekämpas inte med öppenhet*,

<http://www.svt.se/nyheter/inrikes/inte-med-oppenhet-som-terrorism-bekampas>,

Hämtad 2015-11-23. Publicerad 2015-11-15.

Regeringens hemsida,

<http://www.regeringen.se/artiklar/2015/11/fler-insatser-for-att-motverka-terrorism/>,

Hämtad 2015-11-23. Publicerad 2015-11-19.

Warren och Brandeis,

The right to privacy,

Harvard Law Review publicerad 15 dec 1890,*

http://groups.csail.mit.edu/mac/classes/6.805/articles/privacy/Privacy_brand_warr2.html

Internationella överenskommelser

- 1948 Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna, 10.12.1948.
- Eng: European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, as amended by Protocols Nos. 11 and 14, 4 November 1950, ETS 5.
- 1957 Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt, Rom. (2012/C, C326/01.)
- 2007 Europeiska unionens stadga om de mänskliga rättigheterna av den 7.12.2000, anpassad 12.12.2007, Strasbourg.

Rättsfallsförteckning

Avgöranden från JO

JO 1990/91 s. 63

Svenska rättsfall

NJA 2009 s. 917

RÅ 2000 ref. 22

Internationella rättsfall

Klass mot Tyskland, nr 5029/71, 1978

K.U. mot Finland, nr 2872/02

Leander mot Sverige, nr 9248/81, 1987

Rotaru mot Rumänien [GC], nr 28341/95

S. och Marper mot Förenade kungariket, [CG], nr. 30562/00